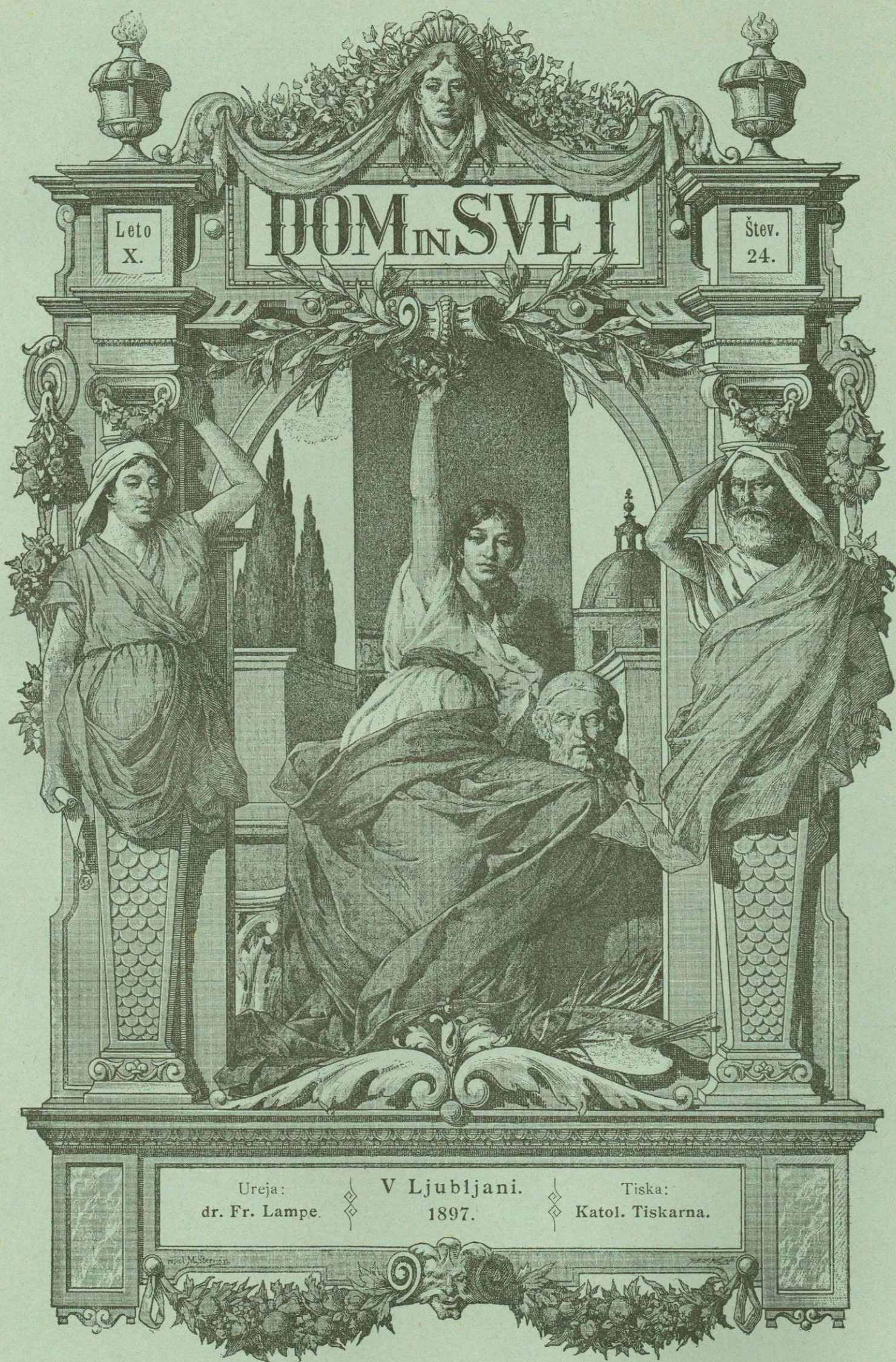

V Ljubljani, dné 15. grudna 1897.

Vsebina 24. zvezka.

	Stran
Cvetje s polja modroslovskega. (Spisal dr. Fr. L.) [Konec.]	737
Snežec. (Zložila Kristina.)	741
Nebeški glas. (Zložila Kristina.)	742
Narodna pesem. (Zložil Gojko.)	742
Breza. (Zložil Gojko.)	742
Verski dvom. (Zložil Zamejski.)	742
Američan. (Povest. — Spisal I. Štrukelj.) [Konec.]	743
Ob Balkanu. (Spomini iz Bolgarije. — Spisal Jos. Repina.) [Konec.]	749
Vzori in boji. (Po prijateljevih pismih priobčil Jož. Ošaben.) [Konec.]	755
Klinopisni spominiki in sv. pismo. (Spisal dr. Fr. Sedej.) [Konec.]	758
Materina ljubezen. (Francoska pripovedka. — Zložil Zdénčan.)	765
Ob desetletnici	766

Na platnicah.

Narodno blago: Tri narodne pesmi. (V Kamni gorici zapisal L. Arh.)
1. O Dominku. — 2. O kmetiču. — 3. O Jakobinarjih. — *Od kdaj je
v navadi ob nevihti prekrižati se.* — *Vabilo na naročbo.* — *Zahvala.*

Slike.

Muze, boginje petja	737
Nebesa na zemlji	745
Priprava za jaslice. (Narisal J. D.)	752
Kralj in kraljica, obedujoča na vrtu. (Asirski relijef.)	761
Angelček z oltarja frančiškanske cerkve v Ljubljani. (Izklesal Robba.)	766
K polnočnici. (Risal J. D.)	768
Doma med polnočnico. (Risal J. D.)	768

*Listnica uredništva. G. Vladimir v Č.: Prejeli. Želimo se z Vami natančneje
seznaniti Zdravi!*

Dobé se še letniki: IV. po 2 gld., V. po 3 gld., VII., VIII. in IX. po 4 gld. 20 kr.

„Dom in Svet“ stane za celo leto 4 gld. 20 kr., za pol leta 2 gld. 10 kr., za četrť leta 1 gld. 5 kr. Za dijake na leto 3 gld. 40 kr., za pol leta 1 gld. 70 kr., za četrť leta 85 kr. V tuje dežele po 1 gld. 20 kr. na leto več. Dobivajo se še vse lanske (1896) številke.

Uredništvo in upravništvo je v Marijanišču. Za ljubljanske naročnike posreduje tudi „Katoliška Bukvarna.“

Cvetje s polja modroslovskega.

(Spisal dr. Fr. L.)

(Konec.)

13. Pesništvo.

Kar stori kipar v kamenu, kar ustvari slikar z barvami, glasbenik z glasovi, taisto učini pesnik z besedo. Njegovo polje, njegova moč

in njegovo sredstvo je beseda. Z besedo naznanjamo misli, čustva in želje, sploh vse, kar nam živi v duši. Čim popolnejša je beseda, tem popolneje izraža to, kar je v duši. Beseda je res čutna in zato je tudi primerno sredstvo

Muze, boginje petja.

za umetnika, ki nam kaže ideje v čutnih oblikah. Da, beseda je celó najpopolnejše sredstvo za ta namen, zakaj po naravi je govor ali jezik človeku dan prav za to, da ž njim naznanja in izraža svoje notranje delovanje; ni-

kakor se to ne more reči o sredstvih, katera rabijo druge umetnosti, kakor o kamenu, lesu, barvah in glasu. Zaradi tega je pa pesništvo — umetnost besede — najvišja in najpopolnejša umetnost.

Da je ta umetnost jako stara, da je zrastle v človeškem duhu sama ob sebi in napredovala tako, kakor je napredoval človeški um, tega ni treba dokazovati. Umetnost pesniška je verno in resnično zrcalo človeškega duha; v njej se kaže duh narodov, njegova zmožnost, njegovo teženje, njegovo srce.

Pesništvo je bilo petju vedno ob strani kot rodni brat. Petje brez pesniškega besedila ni petje; a tudi besedilo se oživi in ima svojo pravo obliko v petju. Ker se pa dá pesemsko besedilo tudi samo izgovarjati in zapisati, ne da bi se ob enem pevalo, zato je pesniška umetnost samostojna umetnost, zato jo ločimo od glasbe, to je, od petja.

Besede v pesništvu ne morejo biti, kakoršne so v navadnem govoru. Pesništvo mora služiti lepoti, torej mora biti tudi pesniška beseda lepa. Lepo je besedilo ali s tem, da se rabijo izrazi sami na sebi lepi in vzvišeni; ali s tem, da so besede združene v prijetnem merilu ali po lepoglasnih stopinjah (mera, ritem); ali s tem, da se posamezne vrste vjemajo po enakih končnih glasih (rimah), ali s tem, da se rabijo lepšalne govorniške oblike, kakor primere, nasprotja, prenosbe (metafore) i. dr., s kratka: pesniška umetnost ima jako mnogo pripomočkov, da daje svojim proizvodom lepo in prijetno obliko.

Pa v tem še nikakor ni vse bistvo pesniške umetnosti. Kjer ni ideje, kjer si ni umetnik ustvaril vzora, tam ni umotvora. Ideje ne morejo biti vsakdanje misli, s katerimi se bavimo, skrbeči za vsakdanje potrebe, marveč morajo biti misli o višjih stvaréh, globlje spoznanje sveta in človeštva posebej, teženje po blagih in vzvišenih namenih, navdušenje za višje ali idejalne potrebe človeštva. Iz takega mišljenja in teženja izvira pravo pesništvo, in v tem je — modrost in modroslovje pesniške umetnosti. Prav tukaj se najtesneje dotika pravo modroslovje s pesništvom: modroslovje namreč preiskuje najvišje resnice, pesništvo pa jih izraža v jasni, lepi, čutni obliki.

Po isti razdelitvi, ki smo jo povedali v 8. oddelku, govorimo najprej o epskem, potem o lirskem in naposled o dramatičnem pesništvu.

I. Epika. Velika in slavna dela starih, vrlih junakov so ostala njih rojakom dobro v spominu. Pripovedovali so o njih v vzvišenih besedah, ki so šle od ust do ust, navdušeni možje so jih pevali pred množico in ob tem tudi udarjali na strune; tako je živela in se množila epska ali pripovedna pesem. Najprej je bila junaška pesem. Narod, ki se zavé samega sebe, opeva svoje junake, slavi s tem samega sebe in se raduje velikih činov. Glavni

značaj junaških pesmij je veličastnost. Zato nahajamo v njih tudi čudovite dogodke, delujejo v njih nadnaravna bitja. Izrazi jako radi več povedó, nego pravimo v navadni govorici, na primer: Do nebes se sliši njegov glas. Vendar ne pové pesnik tega, kar misli sam, ampak jedino le dejanje nam stopa pred oči, kakor bi pesnika ne bilo.

Junaška pesem je ali narodna, ako jo poje narod, ne da bi se vedelo, kdo jo je zložil, ali umetna, ako jo je zložil znan pesnik. Da se rodi in zraste narodna pesem, mora imeti narod slavno zgodovino s slovečimi junaki.

Poleg junaške pesmi so zlagali in zlagajo pesniki tudi pripovedne pesmi s preprostejšo snovjo, povzeto iz skromnejših razmer in od manjših junakov. Celó smešne dogodke so opevali ali pa resne dogodke opisavali na smešen način. Tako ločijo romantični in komični epos, romanco in balado. Romanco imenujejo navadno krajšo pripovedno pesem, v kateri se rad pokaže s svojimi mislimi tudi pesnik sam, a jasnega značaja; balado pa imenujejo podobno pesem resnega, žalostnega ali celó strašnega značaja, čeprav izprva nista imeli imeni tega pomena.

Ako popusti pripovedovanje umerjene oblike in rabi obliko navadnega lepega govora, ako ne obdeluje velikih junakov, ampak rajši družabno življenje v raznoterih oblikah, imenuje se proizvod roman, in ako je proizvod manjšega obsega, novela. Ako se pripoveduje bolj dejanje, kakor da bi se označevale osebe in njih usoda, imenujemo proizvod povest. Zlasti v romanu in v pripovedih je velika nevarnost, da se zgreši pravi umetnostni namen proizvoda in se zaide na neumetnostna pota praznega poučevanja, ali pa strastij, ali celó umazanega dobičkarstva in zapeljevanja.

II. Lirika. Po naravnem nagibu je opeval pesnik različno stanje svojega srca: veselje, žalost, ljubezen, sovraštvo. In prijel je za strune (liro), udaril nanje in ž njimi vred se je glasila njegova vesela ali žalostna pesem. Tako je zrastle in živela lirska (ali lirična) pesem — pesem v ožjem pomenu. Lirski pesnik misli rad o sebi, ker vsako stvar dobro čuti, on je rahlega srca in živahnega uma. Taka pesem v prvi vrsti ni namenjena v to, da bi jo brali ljudje sploh, marveč je namenjena le nekaterim osebam, ki se za pesnika zanimajo. Ako pa izraža pesem splošne misli, ako opeva čustva splošne veljave, sme se nadejati, da se bodo zanjo zanimali vsi, ki jo bodo slišali. Nevarnost pa je za pesnika, da zaide v malenkostno razkladanje svojih brezpomembnih čustev, ki nikakor ne morejo biti duša umotvoru.

Gledé na misli in čustva, katere prevevajo pesnika in katere hoče vzbuditi v drugih, ločimo lirske pesmi v manjše vrste.

Ako so pesnikove misli vzvišene, izrazi krepki, oblika veličastna, je pesem oda ali slavospev. Te vrste pesem o Bogu in božjih predmetih se imenuje himna. — Pesniški proizvod, ki izraža mirna čustva v lahki in prijetni obliki, imenuje se pesem v najožjem pomenu ali popevka. Popevke opevajo razne predmete in so namenjene zlasti v to, da se pojó. Čustva so lahko ali vesela ali bolj turobna. — Pri nekaterih spevih pa je obilnejše premišljevanje kakor izražanje čustev; tako n. pr. v kantati, ki pové razne misli o kakem predmetu; ali v elegiji, ki naznanja bolj otožne misli; ali v sonetu, ki izraža kako važno misel v štirih kiticah z umetno zapletenimi rimami večinoma v obliki kake primere. Seveda so še druge vrste, ki pa se bolje obdelujejo v nauku o pesništvu.

Lirika in epika se semtertje tudi družita, kakor smo že rekli o romanci in baladi.

III. Dramatika. Ker je v naši naravi, da posnemamo govorjenje in gibanje ljudij, zato je dramatično pesništvo obče človeško; seveda v umetni obliki se mora pokazati dramatika samo pri omikanih narodih.

Dramatika je pesniška umetnost, ki nam z živimi osebami, z dvogovorom in s primernimi napravami (namestu okolice) predstavlja dejanje iz človeškega življenja. Bistvo dramatike je, da nam kaže dejanje tako, kakor se v človeškem življenju godi ali po naravi goditi more. Dramatični pesnik, ki si v mislih sestavi vse dejanje, izumi govorjenje vsakatero osebo po pravih pesništva; z govorom se označujejo posamezni čini in posebnosti oseb.

Dramatični proizvod nam stavi pred oči: 1. prave osebe, med katerimi je jedna glavna. Rabiti sme seveda samo toliko oseb, kolikor jih treba za dejanje. Osebe morajo biti take, kakoršne res živé med svetom ali so delovale v zgodovini. Vendar sme in celó mora pesnik osebe tudi nekoliko povzdigniti nad vsakdanjost, da je njegovo delo pravi umotvor. Skrb mu mora biti, da značaje nariše določno, vendar brez pretirovanja. — 2. Osebe delujejo in govoré. Dejanje mora biti celotno, dovršeno. Najbolje je, da je dejanje jednotno po prostoru in času, t. j.: da se vse godi na istem prostoru, ki ga kaže prizorišče, in gledé na čas nepretrgano, da se namreč predstavlja kolikor moči kratko ali malo časa trajajoče dejanje, kakor tudi dramatična predstava ne traja dalje kakor nekaj ur. Vendar niso te zahteve tako trdne, da bi se jim pesnik neizogibno moral ukloniti. Glavna stvar je, da je dejanje

jednotno. — Govorjenje oseb izraža seveda misli, namene, čustva, dejanja. Pesniku samemu je treba gledati najprej na govorjenje igralcev na odru, pa tudi na gibanje in delovanje. Govorjenje oseb je dvogovor (dijalog, pogovor), ali samogovor. Samogovor se sme rabiti le redko, kadar so čustva jako močna.

Glavni vrsti dramatičnih proizvodov sta: 1. Žaloigra (tragedija) in 2. veseloigra (šaloigra, komedija); tema pridevamo kot srednjo vrsto 3. igrokaz (drama). Tako pa delimo ozi-raje se na predmet igre ali na dejanje, ki je ali 1. žalostno, resnobno, ali 2. veselo, šaljivo in 3. navaden dogodek brez določnega žalostnega ali veselega značaja, samo da je konec dejanja srečen za glavno osebo.

1. Žaloigra je na najvišji stopinji pesniške umetnosti, ker se v njej druží mnogo umskega dela, duha in darovitosti, znanja in spretnosti. Žaloigra nam predstavlja važno dejanje (večinoma zgodovinsko) z žalostnim koncem. Glavna oseba je znamenit junak, torej tudi obdarovan z mnogimi zmožnostmi, toda ne brez napak, slabostij in strastij. Dejanje nam kaže njegov boj s sovražnimi silami; zaradi kake njegove krivde ga obvladajo te sovražne sile, in junak pade. Vendar zmaga, kakor pravimo, moralno ali po pravici on, in s tem si pridobiva naše priznanje. Zaradi tega imamo ž njim sočutje ali trpimo v srcu, kakor trpi on v istini. Ker mislimo, da bi utegnila zadeti tudi nas ista usoda, bojimo se je. — V žaloigri se nam kaže življenje z resnobne strani. Modroslovec gleda v njej to ali ono važno vprašanje o življenju, ki se mu tukaj kaže kakor očiščeno vsakdanjih pritiklin. Zato je žaloigra posebnega modroslovnega pomena.

2. Veseloigra pa nam predstavlja življenje z vesele, tudi smešne strani. Slabotni človek stori mnogo takega, kar se njemu zdi imenitno in važno, a v istini je malovredno, prazna igrača, nespamet. Šaloigra nam kaže to nasprotje med videzom in istino, med človeškimi visokimi mislimi, načrti, sodbami in med ničevo istino, v katero se tako rado razkadi naše prizadevanje. Pač pa mora biti v igri iznenajenje, prevrat, padec z namišljene resnobe in višine le 'nedolžen', torej ne preoster in pretrd za junaka, ampak tak, da jedno izgubi, a si drugo (boljše) pridobi. Zato vzbuja tako nasprotje med istino in videzom rado smeh, ob jednom pa poslušalca boljša in mu kaže resnično sliko življenja. — Tudi veseloigra je pomenljiva za modroslovca, ker kaže resnično sliko življenja.

3. Igrokazu je namen, da predstavlja življenje sicer resnobno, vendar ne z žalostne strani. Kakor si žaloigra najrajša izbira ve-

like zgodovinske osebe za junake, tako ima igrokaz za junake najrajši osebe srednjega stanú z manj važnim dejanjem.

Ker je dramatika vrhunec pesništva, zato je zrastle šele potem, ko je cvetla epika in lirika. V pravem narodnem duhu se je dramatika razvila najbolj pri Grkih, Špancih in Angležih.

14. Verstvo in umetnost.

Verstvo ali religijo imenujemo ono razmerje, v katerem je človek, ki ima pamet in prosto voljo, do najvišjega bitja — Boga. Spoznali smo trdno, da je v istini neskončno bitje, ki je začetnik vseh stvarij. Vse človeštvo (razven maloštevilnih zmotljencev) spoznava to bitje. A to bitje treba tudi priznati za najvišje bitje, to je: ukloniti se mu moramo s pametjo, in s svojo voljo se mu moramo podvreči. V tem pa je bistvo vsakega verstva. Zakaj vsako priznava neko višje bitje, vsako nalaga človeku, naj tisto bitje tudi časti. Drugače tudi ne more biti, ker tisto bitje ni mrtvo, ki bi se na nas ne oziralo, marveč je za nas središče in težišče vsega spoznavanja, hotenja in delovanja.

Zaradi tega je verstvo najvišji pojav v duševnem našem življenju in najplemenitejše naše delovanje. Ni torej čudno, če je verstvo tudi za umetnost pred vsem važno. Zares je religija umetnosti, dejal bi, mati ali vsaj rednica, vodnica in vedno najboljša in najzvestejša pomočnica. Ne moremo dostojno skleniti premišljevanja o umetnostih, ne da bi pokazali, kaj je storilo verstvo za umetnost.

Na podlagi verstva in v verstvene namene je že iz početka delovala umetnost.

Prve umetnostne stavbe so zgradili v čast božanstvu; prve kipe so delali zato, da so ljudem predstavljali božja bitja; prva glasba se je glasila v božji službi; prve pesmi so oznanjale hvalo nadzemskih bitij, in prve dramske igre so bile verske igre. In kakor je verstvo stalo pri zibelki umetnostij, tako jih je verstvo vedno najkrepkeje pospeševalo in najzvesteje gojilo. Najlepše starogrške in starorimske stavbe so templi; najlepši stari kipi nam predstavljajo bogove in boginje; najstarejše slike nam predočujejo verske stvari; največji junaški spevi so vseskozi verskega značaja. Jednako je bilo v srednjem veku: najboljša podpora je bilo umetnosti vedno verstvo, zlasti vera katoliška. Iz živega verstva so se dvignile velikanske in prelepe cerkve, iz živega verstva so izrastli epski proizvodi prve vrste, in slikarstvo se je prenovilo iz verskega duha. Tudi v novem veku je bilo dolgo tako. Ako se dandanes umetnost obrača ne samo strani od vere, marveč

celó zoper vero, ni to umetnosti nikakor v prid. Umetnost je mnogim 'umetnikom' samo pomoček, s katerim vzbujajo in gojé strasti.

In narava sama nam pravi taisto kar zgodovina. Umetnosti ni brez idej in idejalov. Odkod pa naj vzema umetnik svoje misli in načrte, ako zametuje ves nadčutni svet? Bog, duša, večni namen človekov, nravnost, hrepenenje po popolnosti, vzgledi popolnih ljudij, ljubezen do najvišjega bitja: to daje umetniku misli, to ga navdušuje; brez navdušenja pa ni nastalo niti jedno umetniško delo. Žalostno, ako išče umetnik navdušenosti v vinu in pohotnosti.

Tudi trdno in pravo modroslovje jako dobro podpira lepe umetnosti. Res, da modroslovje ne rodi umetnikov, pač pa jim kaže pravo pot, varuje jih zmot in jim tudi ponuja marsikatero idejo. Temeljita lepočutna veda je prav tako koristna umetniku kakor n. pr. matematika izdelovalcem strojev in priprav za hitrejšo delo.

Kakor nam je modroslovno preiskovanje pokazalo umetnosti bistvo in podlago, kakor smo se prepričali o velikem pomenu verstva za umetnost, tako pa iz tega tudi naravnost povzemamo dolžnost verstva in modroslovja, da zavrnete zašlo umetnost na pravo pot in zabranita nepoklicanim duhovom zlorabiti to božjo hčerko za nizkotne namene.

15. Bodi umetnost nraвна ali ne?

Hud boj se suče okoli tega vprašanja. Mnogi estetik na ves glas trdijo in hočejo dokazati, da se umetnosti ni treba nikamor ozirati, zlasti ji ni treba paziti na to, da so njena dela nraвна ali v soglasju s krepstjo. Umetnost glej — tako pravijo — jedino na lepoto; ako hoče biti nraвна, lahko celó pokvari lepoto.

Tudi med Slovenci se je že mnogo pisalo o tem. Čudno je pač, da se nahajajo vedno ljudje, ki nasprotujejo očitni resnici; čudno da je treba zagovarjati stvari, ki se umevajo skoro same ob sebi.

Rekli so, da umetnost ni ne nraвна ne nenraвна. Potemtakem bi umetnost ne bila ne dobra ne slaba, ampak jedino le lepa ali nelepa.

Je-li to možno? Čegava pa je umetnost? Človekova, t. j. človekovo dejanje. Vsako človekovo dejanje pa je ali dobro ali slabo. So pač tudi taki čini, ki niso nraavno niti dobri niti slabi, n. pr. sedeti, stati, stopati sem in tje . . ., toda taki čini nimajo nikakega namena in niso premišljena dejanja. Vsako celotno dejanje pa ima tudi namen, ali dober ali slab, in potem se ravna njegov značaj, da je ali

dobro ali slabo. Kako more torej umetnostno delovanje biti izjema? Ne, ni izjema, marveč kakor vsako drugo dejanje je tudi umetnostno ali dobro ali slabo, torej tudi нравno.

Utegnejo pa zagovorniki proste umetnosti dalje reči, da je umetnostno delovanje morda dobro ali slabo, toda nikakor ne umetni izdelok. Ukrasti vrečo žita je seveda greh, toda vreča sama ni grešna. — Tak ugovor ne velja. Zakaj vsako delovanje je tako, kakoršen njegov izdelek. Pri vsakem drugem delovanju je tako, tako je torej tudi v umetnosti. Rešeno življenje je dobra stvar, zato je tudi rešenje dobro delo. Strast je slaba stvar, zato je tudi zapeljevanje v strast slabo delo. Ako je umetnostno delo človeško delo, je tudi umetnostni izdelek ali dober ali slab.

Ako se ozremo na prejšnji vzgled, res ni ukradeno žito zato slabo, ker je ukradeno; tako tudi ni slab kamen ali les, iz katerega je izdelan kip, ali papir, na katerem je napisana slaba pesem: toda tvarina sama ni umetnost, marveč šele izražena misel, utelešeni vzor, — to je umotvor, in ta se pač ali vjema z нравnim zakonom ali se ne vjema. Naga, naslikana ali vdolbljena človeška postava je po naših pojmiх нравno slab umotvor, ker ni v tem izražena nobena dobra misel ali ideja. Kakor zahteva spodobnost, da je človek pri nas popolnoma, v vročih krajih pa vsaj deloma odet, tako zahteva tudi нравnost, da je kip odet ali da ima naslikana postava obleko. Saj ne slika noben slikar in ne kleše noben kipar svoje podobe samo zato, da bi se učil po njej sestave človeškega telesa kakor zdravnik, ampak zato, da umotvor vidi jo prav mnogi ljudje, in za te ni v nikak prid, če gledajo gole postave.

Nadalje treba pomisliti, da vsak umotvor deluje na opazovalca ali dobro ali slabo. Res je umotvoru prvi namen, da ugaja z lepoto, a poleg tega je neizogibno, da tudi v нравnem oziru ali krepí človekovo нравno dobroto, ali pa ga obrača na slabo stran. Saj je prava lepota vselej tudi нравna; ako 'lepota' ni нравna, tudi ni prava, marveč je samo navidezna lepota. Umetnik, ki hoče ugajati s pravo lepoto, deluje нравno-dobro na opazovalca; kdor pa hoče

ugajati z navidezno lepoto, ta opazovalca нравno kvári in zapeljuje.

Omenjena navidezna lepota jako rada in pogostoma prevári umetnika in opazovalca zato, ker je človek jako udan čutnosti. Narava naša je v tem oziru ne samo slaba, ampak tudi pokvarjena. Zato čutne stvari (n. pr. gole slike) ugajajo tej čutni naravi in jo dražijo bolj, kakor resnobno lepe, dasi nam natančna presoja pravi, da mesene stvari niso lepe, pač pa čiste in resnobne. Zato ima нравnost mnogo opraviti v umetnosti.

Umetnosti namen je ta, da nam prosto ustvarja lepe predmete. Vodi jo le ideja lepote; nikakor ne zahteva нравnost umotvorov od posameznih ljudi. A po lepoti deluje na umotvore tudi нравnost, ker ne more biti nič lepo, kar ni нравno-dobro; pač pa je нравno-dobro to, da se pospešuje prava lepota. Potemtakem ni umetnost neodvisna, zakaj določuje ji pot prava ideja lepote, in ideja lepote mora biti vedno v soglasju z resnico in нравno dobroto. Zato je resnično, da je umetnost prosta, namreč v tem pomenu, da je ne zahteva нравnost in je ne more izsiliti pravo, kakor druga naša dejanja; ni pa prosta v tem pomenu, kakor da se ji ni treba ozirati na нравnost. Nравnost ne more nikdar in nikjer izgubiti svoje moči in veljave, tudi v lepih predmetih ne.

Dovolj je znano, da hočejo imeti neodvisno umetnost tisti ljudje, ki učé v obče neodvisnost človeško od нравnih zakonov. Njim je od нравnosti neodvisen ne samo umotvor, ampak tudi človek sploh.

Zgodovina uči, da so vsi trezni modroslovci učili v našem zmislu, da namreč morajo tudi umotvori biti нравni. Tako SOKRAT, PLATON, ARISTOTEL in drugi stari modroslovci, jednako vsi trezni novejši. Materijalizem in panteizem ne poznata нравnosti ne v umetnosti ne v življenju.

Naposled uči izkušnja, da je že mnogo kvare, mnogo pohujšanja v нравnem oziru napravila taka umetnost, ki se ne meni za нравnost. Da, celó najmočnejši pomoček za razširjanje nenравnosti je pokvarjenim umetnikom ta, da v svoj namen zlorablajo umetnost. Zato gorje narodom, kadar jih slepi umetnost z lažnivo ali navidezno, s pohujšljivo lepoto!

Snežec.

Le padaj, padaj, snežec beli,
Pokrij narave zadnji cvet,
Ogrni z gorko ga odejo,
Da lepši vstane enkrat spet.

In bol globoko skrita v duši
Up zadnji ti zateri moj:
Nemirno to srce ublaži,
Da spet uživa sreče soj.

Kristina.

Nebeški glas.

Poslušaj, o poslušaj glas,
Ki v sveto, tiho noč zvení,
Z nebá prihaja na zemljó
In osrečuje vse stvari:

„Mir bodi tebi, širni svet,
Mir tebi, ves pozemski rod,
Mir tebi, sleharno srce,
Ki krvaviš na zemlji tod!“

Poslušaj, o srce, ta glas,
In ne zakrkní se nikar!
Ta klic naj ti prodrè do dna,
Kjer ti divjá strastij vihar.

Naj te nocoj objame mir,
Naj nikdar ne zbeží iz té,
Naj stare ljuto moč željá,
In potlej — blagor ti, srcé!

Kristina.

Narodna pesem.

Da sem jaz ptičica, kam bi zletela?
Tja bi zletela na štajersko stran;
Ljubemu tam bi na okence sela,
Pa o zvestobi mu svoji bi pela,
Glasno mu pevala noč bi in dan.

Da sem jaz rožica, kje bi cvetela?
Dragemu bila bi okenca kras;
On bi me trgal, za trakom duhtela,
Ljubko duhtela bi, jasno žarela,
Da bi v nedeljo me zrla vsa vas.

Da sem jaz zvezdica, kam bi svetila?
Ljubemu sevala bi na obraz,
Gledala lice mu, radost bi pila,
K sebi v višave ga sinje vabila,
Pôtlej presrečna, oh, bila bi jaz.

Gojko.

Breza.

Kot žalujoča devica,
Zagrnjena v závoj tenák,
Z lasmi razpletênimi — breza,
Vzdihuješ v mrzli zrak.

Vzdihuješ v nebó, da skoro
Premine ledeni vihár,
Vzdihuješ v nebó, da skoro
Zasíne vígredi žar.

Oj breza, nikari ne prôsi,
Da vrne se vígredi cvet!
Oj breza, prôsi, da dolgo
Zemljó še pokriva led!

Kedó se v vígredi žarni
Ozira ná-te, kedó?
A v zimi se zdiš mi najlepše
Med vsemi drevesi drevó.

Gojko.

Verski dvom.

Obdaja krog in krog me neprodiren,
Brezkončen mrak;
Tu v temi tavam zbeگان in nemiren,
Potrt, šibak!
Kakóv zli duh me v noči tej podí,
Obupom silnim srce mi duší?

Brezdanje žrelo pred nogó mi zija;
Pekel temán!
V globini zelen plam vrší, se zvija;
Pogled strašán!
Žveplen iz žrela v zrak valí se dim.
Oh, dih mi jemlje! tresem se, medlím!

Pa čuj, nakrat miloben glas šepeče
Meni v uhó:
Pogledaj kvišku, zbegano človeče!
Poglej v nebó!
Nad teboj čuva vsemogočni Bog.
Ki sam rešiti more te nadlog.

Oh mili glas! oh luč! odkod mi siješ,
Razganjaš noč,
Ter nov mi up v potrto srce liješ
In daješ moč? . . .
Oh, vera sveta! tvoj nebeški žar
Me ne zapústi več nikdar, nikdar!

Zamejski.

Američan.

(Povest. — Spisal I. Štrukelj.)

(Konec.)

IV.

Veliki obeti, malo prijeti.
Nar. preg.

Na Vrhu se je smrt oglasila ter pobrala najbolj priletnega moža, starega Mecesna. A noben človek ni tožil, da je smrt neusmiljena, kakor slišiš drugače tolikokrat. I, pa res, kaj je neki še hotel možiček na tem svetu? Bil je že bliže devetdesetih kakor osemdesetih, dolgo časa že ni mogel nikamor, vsega se je bil že naveličal — življenja in trpljenja. Tudi domači so se ga radi iznebili. Ne da bi dejal, kako težko so ga gledali, ali družega pa le ni bilo ž njim kakor sitnost. Jokal torej ni nobeden po njem, pač pa so ga spravili z veliko častjo: zvonilo mu je z vsemi štirimi, naproti sta mu prišla oba gospoda, osmi dan je bilo zopet vse po večjem, no bolj slovesno pa v teh krajih tako nikogar ne pokopavajo.

„Oče, sobico dajte prebelit“, prosila je kmalu po smrti starega Mecesna Ančka svojega očeta; „sedaj se bom jaz vanjo preselila, ali ne?“

„Misliš?“ odgovoril ji je Domen kakor v sanjah.

„Kaj bo prazna?“

„Kdo bo prazen? A sobica, sobica, — le potrpi no, saj ne gorí voda.“

Ančka je videla, da ni prav lepo vreme, zato je odnehala za jedenkrat s svojo prošnjo; upanja pa le ni izgubila, da bo v kratkem stanovala v svoji sobici.

Domen pa je tisti in prihodnji dan deset, če ne večkrat preiskal vse kraje, kjer je imel kaj knjig ali papirjev, pa le še ni bil zadovoljen in miren. Rekel sicer ni nikomur nič, toda Lojza je dobro vedela, kaj mu je, a molčala je.

„Sitno bo, če ne pride v prave roke“, govoril je pri sebi na tistem; „ne bi rad, da bi se po vasi razbobnalo. Hencana reč vendar, saj ne založim tako z lepa kake stvari!“

Od tega časa je bil bolj sam zase, tako da so še Vršani, njegovi pivci, to opazili, ter sodili, češ, glej očeta pa vendar težko pogreša, dasi ob njegovi smrti ni pokazal, da bi mu bilo kaj posebno žal zanj. I, seveda, oče je le oče; če ga ni, ga pa le ni.

Ančka je težko pričakovala, da bi bili oče boljše volje; ker se pa Domnovo obličje le

predolgo ni hotelo razvedriti, poprosila ga je kljub temu in ne zastonj.

„Kar Naceta pokliči, to bo brž narejeno“, ukaže ji še nekam prijazno in gre v sobico rajnega očeta. Bilo je še nekaj navlake notri.

„Vse ven iznosita z Nacetom, pa apna naj vzame iz jame, pol škafa ga bo dovolj“, odredi nato Domen.

„Kaj pa okna, ali jih snamem?“ povpraša Ančka vsa vesela, ker se oče ni več ustavljal njeni prošnji.

„Snami, snami, seveda, pa dobro jih pomij.“

Sobica je bila majhna, za gospodo tudi ni bila odločena, zato sta jo kar Nace in „Američan“ sama pobelila. Ančka in mati pa sta pomili okna in osnažili tla. Morda že sedem let ni bila tako počejena, torej ni bilo čuda, če se je Ančki zdela tako prijazna, da nikoli tega. Pa saj je bila odslej to njena sobica! Še cvetic je nastavila na okna in bila je vsa srečna, No, katero dekle pa ni veselo, ako ima svojo sobico?

Ko je bila Ančka prvi večer sama, bilo ji je pa le nekako čudno. Kaj če bi stari oče prišli strašit ali če bi jo zalezovalo kaj drugega? Take misli so jo vznemirjale in dolgo ni mogla zaspati.

Pa tudi oče in mati njena nista tako brž zatisnila očíj kakor drugikrat, ko so še skupaj spali.

Lojza je začela prva:

„Dolgo sem molčala, ker ni bilo prave prilike: nocoj sva pa brez prič, zato ti bom povedala.“

„No kaj pa bo takega?“ je vprašal Domen, nič posebno vesel ženinih besedij.

„Saj veš, kaj si izgubil —“

„Ti imaš pismo? Pa da si upaš prebirati moja pisma!“ vzroji Domen.

„Ko bi jih kradla, potem bi bilo to hudo, kar pa najdem —“

„Pa ne povedati mi, glej zlobnost!“

„Kdaj si pa kaj omenil?“

„Kje pa je sedaj?“

„Sežgala sem je, ker me je sram, da bi po vasi govorili.“

„Čemu te bo sram? Kakor sem doma dolg vrnil, tako ga bom tudi v Ameriki.“

„Naj bi bil pošten dolg, saj bi nič ne rekla —“

„Ali je nepošten?“

„Še vprašaj! Kdo pa je tista Marijanica?“

„A — to te moti? Dekla je bila pri meni in mi je upala tristo goldinarjev. Ali je to kaj hudega?“

„Ako ti hočem verjeti, nič.“

„Zakaj bi mi pa ne verjela?“

„Kako si pa ti mene sodil, ki si bil sam ves neroden? Ne bodi tako pozabljiv!“

„Molči o tem! Marijanica mi je denar posodila, drugega ni nič.“

„Kajpak, ti že praviš. Jaka je pa pisal: ‚Saj veš, kako je z Marijanico. Polovico ji pošlji précej, če ne, te bo tožila.‘ Jaz si tega ne morem lahko razlagati.“

„Prava reč, te besede! Denarja je lakomna, sedaj ji pa nisem prav o tistem času poslal obrestij, kakor sva se zmenila, pa je že vsa prestrašena in neumna, kaj bo. To je mislil Jaka.“

„Dokazati ti ne morem nič, ti se pa tudi ne moreš oprati, zato si misliva vsak svojo. Samo jedno bom naredila, da boš vedel: svojo doto si bom zavarovala, da bosta otroka kdaj vsaj kak krajcar imela, če tebi vse vzamejo.“

„Kdo mi bo vzel?“

„Jaka in Marijanica, ali pa še kdo drugi.“

„Nobeden.“

„Pa kdaj si se tako zadolžil, to bi rada vedela. Vedno si pravil, da si vse prislužil in pošteno pridobil.“

„I, kdaj? Dolg je brž narejen! Ko sem bil drugič v Ameriki, mudilo se mi je domov, pa sem si izposodil; računi pa sama, kam je vse prešlo: Letač, kar sem prikupil, nekaj je v blagu; è, malo bodo že počakali.“

„Kaj ti nisem branila?“

„Sedaj je prepozno.“

„Seveda, s tem hočeš vse popraviti. Kadar nas spodé izpod strehe in bomo stradali vsi skupaj — bo pa zopet prepozno. Jaz bom rajša poprej poskrbela.“

„No pa poskrbi, saj si mi tako za samo nadlego in jezo!“

„Meni je za otroka, zase mi ni toliko. Če pa jaz več tebi prizadenem ali ti meni, to je druga stvar.“

Nista še zaspala, a izpregovoril ni nobeden več.

Nekaj dni po tem pomenku je pa le stopila Lojza h gosposki, da je vknjižila svojo doto. Domen se ni Bog vé koliko zmenil za to, češ, saj noben človek ne sluti tega. In res ni. Toda zvedelo se je pa vendar-le kmalu.

Jaka — bil je to Vršan, ki je živel že več let v Ameriki ter si prihranil precéj denarja, domov ga pa ni pošiljal, ker ni imel nikogar takega — Domnov upnik je v nekoliko tednih zopet opomnil le-tega. Naj ne pozabi svoje dolžnosti, sicer se bosta drugače in drugje pogledala.

Domnu je bilo za dobro ime pred ljudmi. Zato je mislil in mislil, kje bi dobil denar. Letač bi mu dal, to je dobro vedel, samo nerad se je še jedenkrat poniževal pred njim, ker mu je zadnjič precéj prevzetno vrnil svoj dolg.

„Saj Strel tudi lahko posodi“, mislil si je ter šel k njemu.

„O, tebi dam prav rad“, govoril je le-ta prijazno, „ker vem, da lahko vsakdo pride v zadrego, samo nekaj dnij boš moral počakati: doma nimam Bog vé kaj. Take sile pa menda ni, da bi moralo biti takoj?“

„Kaj bi ne prebil še nekaj časa, vendar v zadregi sem pa le. Ti presneta sitnost ti, sedem sort in pol! Človek ima in nima“, govoril je Domen zadovoljen, da bo tako lahko dobil posojilo.

Toda ni dobro poznal Strela. Ta se je napotil k davkariji in pogledal v zemljiško knjigo, da se prepriča, bo-li denar pri Domnu varen.

„Po svetu je hodil, pa jo zopet lahko kam pobriše — i, rajši manj ko več“, modroval je Strel ter zato tudi Domnu ni hotel več upati kakor dvesto goldinarjev, dasi je prosil ta za štiristo.

Domen je osupnil, saj zadnjič se Strel ni nič krčil.

„Kaj nisi pripravil štirih stotakov?“ vprašal je očitaje.

„I, veš, kupčija je kupčija, — uganjka, kaj če bi ti kaj izpodletelo, za jedenkrat bo že dovolj.“

„Ako mi tudi izpodleti, saj je domačija veliko vredna“, postavljaj se je Domen

„Vredna je, ali čista ni. Ona bo vzela štiri sto, če se kaj zgodi —, jaz bi bil nerad ob svoje težko privarčevane krajcarje“

„Zlodeja, kje je to ovohal?!“ zajezil se je „Američan“ po tihem, glasno pa je dejal: „No, kar je njeno, je tudi moje, ne.“

„Seveda, ali, ali — včasih pa žena neče vsega izročiti možu.“

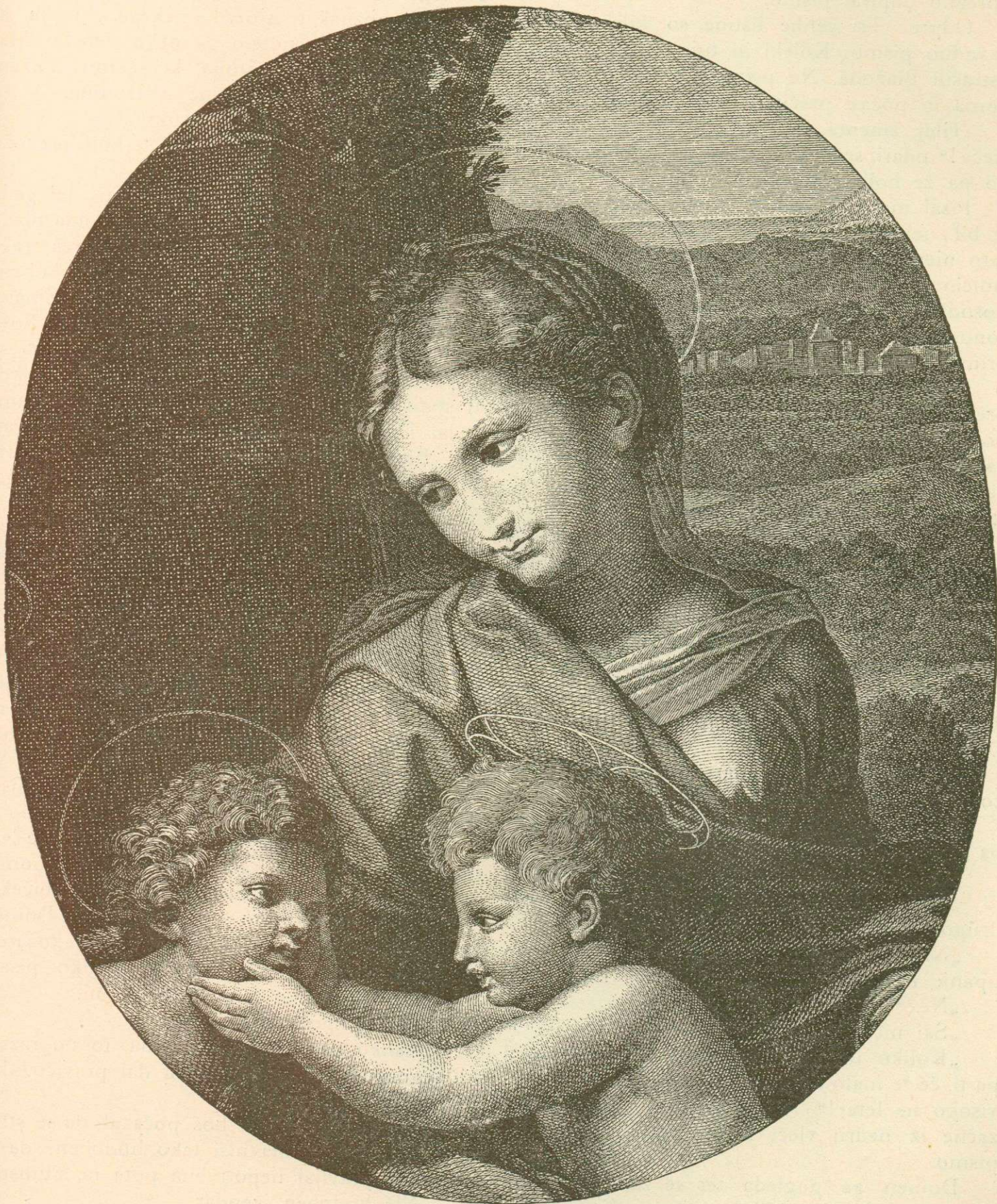
„No, pa daj samo toliko, kolikor hočeš.“

Strel je posodil dvesto goldinarjev, pa se je tudi še tisti mesec vknjižil na Domnovo zemljišče.

„Preklicano so vsi tečni in natančni!“ godrnjal je Domen, poslal nekaj Marijanici, nekaj Jaki v Ameriko ter ju potolažil, da za ostanek ne bo treba dolgo čakati, dasi se mu je zdelo, da ne bo lahko mogoče tako brž kaj poslati.

Toda njegovi američanski upniki so bili vedno bolj nadležni. Menda so pozvedovali pismeno, kako gospodari in šari Domen, ali kaj, ker jih poslani denar ni zadovoljil. Zopet so ga tirjali, pa on se ni dosti menil za nje, češ, saj so se pri prvi poslatvi prepričali, da ima še nekaj pod palcem, bodo že potrpeli. Pa niso hoteli, ampak so napeli druge strune ter

Domna ne premalo spravili v zadrego, oživili pa — Blažona, ki je bil že skoro obupal, da bi še kdaj izpil kak kozarček drugače kakor zastonj.

Nebesa na zemlji.

Otroci so pridrli iz šole in prinesli Blažonu debelo pismo.

„Stric, stric!“ vpili so, „poglejte, to-le smo dobili na pošti za vas.“

Blažon je tlačil ravno zadnji prah iz mehurja v pipo ter bil bolj slabe kakor dobre volje. Kako neki? Pijače nič, tobaka nič, potrebe pa vsakovrstne!

„Zame, pa toliko pismo!“ Nič kaj rad ni sprejel pisma. „Najbrž bo kaka tožba, ka-li“, mislil je sam pri sebi ter po odhodu šolarjev oprezno odpiral pismo.

Odpri. Tri velike listine so bile zavite v navadno pismo. Koleki in tuja pisava so skoro ustrašili Blažona. No pismo pa, katero je trdoma in počasi prečital, razjasnilo mu je lice.

„Glej, šmenta, človek še ne vé, kje ga čaka sreča!“ udaril se je razveseljen po kolenu, „sedaj bo pa že bolje — tako ali tako!“

Pisal mu je Domnov upnik Jaka. Ta pa je bil nekaj v sorodu z Blažonovo ženo ter zato njemu poslal tri pooblastila: svoje, Marijaničino in še nekega drugega človeka, ki je posodil Domnu denar. Pismo je naročalo Blažonu, naj gre s temi pooblastili k sodnji ter prime Domna, da poravna svoj dolg.

„Hm, hm, Blažon, srečo imaš“, vstal je ter premišljeval, „ti, v Ameriki ti zagotavljajo za pota in trud povračilo. Dobra bo ta! Lahek zaslužek! Samo kaj bo dejal ‚Američan‘? I, kaj bo dejal? Še piti mi bo ponujal, čisto zastonj, če bom le hotel.“

Misel na pijačo ga vzdigne, da vtakne vse papirje v žep ter jo mahne naravnost k „Američanu“. Domen je bil sam v sobi.

„Dobro popoldne, Domen“, pozdravi Blažon.

„Bog daj!“ odzdravi krčmar malo prijazno, češ, boš hotel pa že zopet na upanje piti.

„Vina na mizo, Domen, jaz sem namenjen danes biti dobre volje“, priganjal je Blažon Domna po pijačo.

„Ali si pa tudi z denarjem založen?“ opozori ga Domen nezaupno.

„Kaj tisto! Če bi danes ne dal, poravnam pa drugič!“

„O svetem nikoli?“

„Poprej; le prinesi mi brž, potem boš slišal drugo.“

„Nikar tako prevzetno, Blažon! Zakaj na upanje ne točim.“

„Ne?“

„Saj nič nimaš.“

„Koliko imaš, ali prav za prav boš imel pa ti, če te malo bolj potipljemo? Ti, nikar previsoko ne letaj!“ Tako beseduje Blažon ter začne iz nedrij vleči ravno poprej prineseno pismo.

Domen ga pogleda ter se začudi, odkod ima danes Blažon toliko poguma. Kakšna pisanja je prejel njegov „veliki prijatelj“, o tem se mu še sanjalo ni.

„Sedaj bomo pa drugače govorili“, nadaljuje Blažon važno, ker ga je že jezila „Američanova“ prevzetnost, „ti še ne veš ne, kako te imam jaz v kleščah! Ti meni oponašaš, če ne morem vselej plačati vsake pijače, pa morda

boš kmalu sam še slabjši pivec v drugih gostilnah, kakor sem jaz v tvoji, veš!“

„O, o, kaj pa prerokuješ tako skrivnostno?“ Domen ne more umeti Blažonovega govorjenja.

„Ali poznaš v Ameriki nekega človeka, ki mu je ime Jaka, potem pa neko žensko Marijanico in tistega Antona, ki si mu dolžan, kaj?“ Blažon upre ostro oči v Domna.

„Poznam. Kaj pa je za to?“

„Zato jim pa koj vrni, ali te bom jaz tožil v njih imenu.“

„Saj s teboj nimam nič opraviti. lej ga!“

„Imam pa jaz s teboj. Poglej pooblastila!“

Domnu je sapo zaprlo. Torej bo res treba poravnati ves dolg? To bi ga spravilo na boben!

„E, veš, Blažon, saj se ne mudi tako. Zmeraj sva si bila dobra, pa si tudi sedaj ne bova segala v lase. Le spravi tiste čačke, midva se bova drugače pomenila; ni take vijače, kakor ti sodiš, ne; ti si se preveč razvnel!“ jame sedaj Domen ves sladek in prijazen prigovarjati Blažonu. „Malo potrpi, prinesel ti bom brž vina, saj vem, da te je to najbolj razgabilo, ker moraš v gostilni žejen sedeti.“

„Res je, da sem žejen kakor kanja, ali jaz imam tu pravice, s katerimi te lahko naženem, kakor hočem. No pa le prinesi vina!“

„Napojiti ga moram ter mu dati nekaj dobrih besedij, pa mi ne bo nič storil,“ govoril je Domen sam s seboj v klet gredé. „Ti zgaga ti, nadležna, da je prav on pooblaščenec za ta dolg! Kadar bo žejen — in to dan na dan — pa mi bo nagajal. Kako bi se ga odkrižal?“

Blažon pa tudi ni bil brez svojih mislij ta čas.

„Hencano, to ga je pogrelo!“ smejal se je v pest. „No, sedaj je kakor maslo, pili ga bomo, ako Bog dá. Tu in tam bom imel dobiček.“

„To je prav za prav pomota“, prične Domen postavljajoč pred Blažona pijačo in kozarec, „še jedenkrat mi bo treba v Ameriko pisati. Da bi me tožili, o tem še misliti ni.“

Blažon izpije ter odgovori:

„Lahko da je pomota, toda to bo razsodila gosposka. Meni je Jaka dal pravico, kaj pa naj naredim?“

„Kaj, samo toliko boš počakal, da se stvar razjasni. Saj menda nisi tako hudoben, da bi nalašč napravljaj nepotrebna pota in sitnosti.“

„Nič hudoben, vendar —“

„Le pij, saj lahko še jedenkrat prinesem. Poslušaj: za sedaj shrani vsa tista pooblastila. Jaz bom še nocoj pisal Jaki, in boš videl, v mesecu dnij ti bo že naročeval, da pojdi ustavljat tožbo. Kdo ti bo povrnil stroške, kdo jih bo meni? Ali ni bolj pametno, da ne začneš prezgodaj?“

„Naravnost ti povem, da nerad hodim okrog gospode, toda če ni drugače, mora se iti.“

„Kdo te pa mora?“

„Ne sili me nobeden, naročeno mi je pa le.“

Še sta pila, in nazadnje se je Blažon udal, da počaka, kaj bo odpisal Jaka. Domnu sicer ni verjel, kar mu je pravil o nesporazumljenju, toda danes pijača zastoni za naprej tudi še večkrat, to je tudi kaj vredno!

Težko glavo je že imel, vendar ga je opominjal neki glas, naj ne izsiljuje „Američanu“ pijače, pa dejal si je: saj je ima dovolj.

Kako rad bi se ga bil že Domen iznebil, pa ga kar ni bilo moči vzdigniti! Pa pomagal si je naposled z zvijačo. Šel je natakati Blažonu vina, spotoma pa je naročil v veži Ančki, naj ga pride kmalu klicat, češ, da je junček ušel iz hleva.

Res brž za njim odpre vrata Ančka ter zakliče:

„Oče, pojdite loviti junčka, utrgal se je.“

„Ujemi ga, kaj stojiš tukaj?“ odpravlja jo Domen nalašč.

„Kako ga bom sama?“ zna mu hči dobro prikladati. „Mene bi še vrgel.“

„Eh, povsodi mora biti človek sam zraven“, vzdihne Domen navidezno nevoljen ter odide vesel iz hiše.

Blažon je sedel, pil, izpil in ker Domna le ni bilo, gugal se je proti domu. Sprejem pa ni bil preveč prijazen.

„Mrha pijana! še za sol nimam, ti se pa s pijačo zalivaš“, ošteje ga žena. „Bržkone si zopet kaj zastavil! No saj dolgo ne boš, kmalu nam bo vse prodano.“

„Nič jeziti se, ženka, morda bo drugim še poprej“, ni se razjezil Blažon, ampak mirno in zadovoljno razkladal nadalje: „Danes sem pil zastonj, kaj mi še tega ne privoščiš?“

Blažonka tega dolgo ni mogla verjeti in je še vedno otresala jezik nad možem. Nazadnje jo je pa le potolažil, ker ji je povedal, kako je z „Američanom“.

„No vidiš“, bila je sedaj takoj dobra, „pa si mi včasih oponašal, da moje sorodstvo vse skupaj ni vredno piškavega oreha! Morda boš kdaj še denar dobival od mojih ljudij.“

„Saj nič ne rečem, dober bi bil“, govoril je mož že bolj s težavo, ženi pa je jezik kaj gladko teklo:

„O ti ‚Američan‘ ti, kako se je nosil, pa ne za svoje! I, kje pa je mogoče, da bi se kar čez noč denarja tako nalezal? Saj vožnja sem in tje tudi nekaj stane! Vsak pametni človek lahko izprevidi, da si ni mogel toliko prislužiti.“

„Vsak, vsak“, ponavljal je Blažon dremaje na pragu.

„Samo sedaj te ne sme za nos voditi“, hitela je prebrisana Blažonka. „Praviš, da boš čakal Jakinega odgovora. Jaz ne pustim! Tačas lahko odproda, kolikor hoče, Jaka in — midva, bomo pa potem gledali. Takoj jutri moraš iti tožit.“

„Takoj, misliš? Ker sem pa obljubil, da ne.“

„Če pa nisi prav obljubil!“

„Ali kaj bo rekel, ako snem dano besedo?“

„Kar hoče! Tu se gre za pravico!“

„Ne vem, ne vem. Jutri še ne pojdem.“

„Bomo le videli!“

Ves zaspan in žejen je bil drugo jutro Blažon in neznansko ga je vleklo k „Američanu“, da bi se malo pozdravil, pa žena ga je nagnala k sodnji. Slabo vest pa je imel potem in Domna se je kar izogibal. Ta pa je bil tega še vesel, vsaj sitnega Blažona ni bilo treba napajati in prenašati njegove teže. Zvedel je vendar kmalu, da je Blažon prelomil obljubo, ker so že vsi Vršani govorili o tem, zato je pa tudi hitel, da reši, kar se še dá.

Na skrivnem je prodal, kar je mogel: kravo iz hleva, kos gozda in še druge reči, toda Strel je v kratkem ustavil razprodajo. Bal se je namreč, da bi nazadnje premalo ostalo in bi ne dobil, kar je bil posodil.

Tako so bile poprej že tako mogočnemu „Američanu“ kar najedenkrat roke zvezane. Sam ni vedel, kaj bi počel. Ljudem se ni hotel kazati, ker so ga vsi tako zijali in vse križem izpraševali, še jedenkrat v Ameriko ga pa tudi ni mikalo. Tje, kjer je bil že dvakrat, mu ni kazalo, ker bi se z upniki malo pisano pogledali, drugam pa ni prav vedel, kje bi se lahko živelo, zakaj delo ga še vedno ni veselilo. Ostal je torej še doma in si s pijačo preganjal jezo.

Strel je vedel, da mu z lepa Domen ne bo tako brž vrnil, zato je silil, naj prodajo. In to se je tudi zgodilo. Strel je vzel dve njivi, hiša in vrt sta ostala Lojzi, za američanske upnike pa že ni bilo Bog vé kaj.

Kakšna prememba!

Poprej:

V hlevu je dosti živinice,

V kleti pa sladko vinice,

Denarja v skrinji je lepó,

V hiši pa pivcev vse polnó,

sedaj pa vse v drugih rokah! Domna je imela žena po milosti pod streho. Lojza bi bila vse to rada pretrpela, samo če bi bil vsaj sedaj Domen nekoliko boljši ž njo. Pa je bil še bolj zadirljiv, kajpak ker ga je vse jezilo.

Doma kar ni mogel živeti. No, prijetno ravno ni bilo. Sedaj pa sedaj je slišal kako opazko, češ, delal naj bi bil, kakor mi, pa bi imel dovolj kruha.

„Vsak mora trdo delati, če ne mu ne nese“, menil je zopet kdo.

Drugi je trdil: „Lahko dobljeno, kmalu spravljen.“

„Američana“ so že ušesa bolela, tako sit je bil takih pridig, zato je dal še jedenkrat Vrhcu slovo. V Ameriko ni imel s čim, zato jo je potegnil tje za Dunaj nekam, kjer so gradili novo železnico. Prihranil si pa tudi tukaj ni, zakaj sedaj se je udal pijači ter ob nedeljah pognal po grlu tedenski zaslužek.

Doma so živeli odslej prav skromno. Ančka, ki se je bila ob času, ko je bila v hiši gostilna, precéj razvadila, učila se je sedaj šivati. Lojza je pa največkrat šla po hišah pomagat pri lažjih delih; za težja ni bila več, ker je že močno opešala. Hodila je pa lahko drugam pomagat, saj doma ni imela drugega opravka kakor kravico oskrbeti. Nace je pa služil pri Letaču.

Posebno dobro se „Američanovim“ ni godilo, vendar živelo se je že. Tudi je Lojza upala, da bo sčasoma bolje, če se bo posrečilo dobiti Ančki dobrega moža, ki bi kaj k hiši prinesel. In res se je začelo obetati nekaj takega. Strelcov Matevž je nekam rad videl Ančko, ta pa njega tudi. Že so se dogovarjali, kdaj bi bila poroka, ker Strel se tudi ni upiral, zlasti zato ne, ker je bil Matevž zadovoljen, da mu dá le nekaj sveta, za denar mu ni bilo. In tega bi Strel ne bil rad štel.

„Hiša je lepa, še malo polja, pa se bo že rilo, če bosta pridna,“ dejal je Matevžu. „Denar si moraš znati sam delati, če ga hočeš kdaj kaj imeti. Kar ga dobiš od drugih, pa pol toliko ne tekne, kakor tisti, o katerem veš, koliko se trpi zanj.“

Toda odložiti so morali svatbo zaradi nenadne smrti Domnove. Pil je prerad svoje zadnje dni. Zato je pa tudi nesrečno umrl. Stanoval je v lesenih kolibah ne daleč od kolo dvora ter se vračal zvečer tje. Toda obležal je na železničnem tiru in ponočni vlak mu je glavo odtrgal. Žalostna smrt!

„Bolje bi mu bilo lahko,“ rekel ni le jeden Vršan; „v domačem kraju bi bil lahko živel in sicer kot gospodar; kaj mu je bilo treba iti za delavca!“

„To je tako“, popravljaj je drugi; „komur Bog ni dal pameti, njemu je kovač ne bo skoval.“

„E, Bog pamet že dá, ali rabiti jo je treba!“

Na Vrh je prišlo poročilo o Domnovi smrti šele dober teden pozneje, ko je bil že pokopan. Žena in otroka sta jokala; kaj bi ne, če oče tako nesrečno umrje! Pa pomagati ali predru gačiti se ni dalo nič. Molili so zanj.

„Če bi vprvič ne bil šel v Ameriko“, pravila je Lojza otrokoma, „da bi se ne bil

odvadel doma, jaz vem, da bi bil še danes zdrav in srečen. Potem se je pa drugič tako zadolžil tam, da ga je dolg pokopal. O le od doma ne! Kaj imamo sedaj od Amerike? Nič drugega kakor ime „Američan“, ki se je hiše prišlo, drugega dobrega pa ne toliko, kolikor je za nohtom črnega“

„Jaz bi pa ne prebil v Ameriki za ves svet ne“, dejal je Nace. „Oni dan sem šel z Letačevim očetom skozi suho Krajino proti Kočevju, pa se mi je že tako tožilo po Vrhcu, da sem komaj čakal, da bi bila zopet doma.“

V pol leta so kolikor toliko pozabili Domnovo smrt. In takrat je dobil rajnik tudi naslednika pri hiši. K „Američanu“ se je priženil Strelcov Matevž, odslej imenovan „Američan“. Ta dan se je zopet pilo pri „Američanu“, pa gostilne ni bilo več, in za Vršane je mnogo bolje, da je ni, to so spoznali šele potem, ko je ni bilo in so začeli malo premišljevati, koliko so zapravili v nji. Marsikateri gospodar je lahko rekel in nič se ni zlagal, da je zapil pri „Američanu“ ves čas, kar so tam točili, dve do pet sto goldinarjev.

Med svate se je vmešal tudi Blažon, ki je bil sedaj skoro berač. Tista tožba mu ni dala dobička kakor sta se nadejala z ženo, zakaj oni, ki so ga pooblastili, naj se zanje tožuje, še svojega niso dobili, kako bi torej bogato plačali Blažona? Na svatbi je pravil tistim, ki so ga hoteli poslušati, kako velika prijatelja sta bila svoje dni z nevestinim očetom, ter prav rad izpil kozarček vina, če mu je napil ta ali oni. Drugače pa ubožec ni mogel več dajati za vino in tudi v nobeno gostilno ni šel. S čim bo pa plačal, ko je včasih klepal nezabeljen močnik! Večkrat bi bilo potrebno, da bi bil stopil k sosedu ter poprosil, kakor o nekom pripovedujejo: „Jaz vas prosim samo treh rečij: špeha, masla in soli.“

In če se prav preudari, zakrivil je njegovo siromaštvo največ njegov „veliki prijatelj“, „Američan“ s svojo nesrečno gostilno. To je tudi povedal ženinov oče Strel na ženitnini po odhodu Blažonovem.

„Poglejta ga“, napival je novoporočencema, „nič boljši ni kakor taisti, ki nosi malho čez rame. Pa zakaj je tako prišlo? Ker se ni držal svojega. Boljše bi bil rad živel, kakor je moglo v njegovem stanu. Zato si zapomni, Matevž: Dasi boš „Američan“, ostani vendar Vršan, delaj rad in moli in gostilni se ogibaj, pa te bo domača zemlja, ki te je rodila, tudi redila. Bog živi!“

„Bog živi!“

„Bog živi mladega „Američana“ — dobrega Vršana!“

Ob Balkanu.

(Spomini iz Bolgarije. — Spisal Jos. Repina.)

(Konec.)

Okrog polu devete ure se je jelo zbirati občinstvo. Bila je to cela vas, staro in mlado, majhno in veliko, od dolgobrkega župana do kruljavega občinskega prosjaka, od debele soproge popove do stoletne suhe mamice... Francoz, — sedaj blagajnik, — je pustil, da je vstopil sleherni, naj je že plačal ali ne, in s tem dosegl, da je bila „dvorana“ kmalu natlačeno polna, da so čepeli gledalci po tleh drug stisnjen ob drugega liki slaniki v sodu.

Ilija, ki je imel posel vratarja, je gledal to „morje glav“ z največjo zadovoljnostjo, s širokim nasmehom v rdečkastem obrazu in dejal meni, ki sem stal ob vhodu, opazujoč vrvenje in šumenje nebrojne množice, s silno prevzetnim glasom:

„Gospodine, poglej jih! Čemu so pač prišli v tolikem številu? Kaj meniš, čemu pač?“

„Ker je napovedana veselica.“

„Bre! Napovej veselic, kolikor hočeš, a če jim ne dostaje privlačne sile, se ti ne prikaže ni jeden obraz.“

„Naša veselica ima torej v sebi privlačno silo.“

„Da; in jo-li poznaš, gospodine, jo-li poznaš?“

„Hm . . . Že sama beseda ‚veselica‘ zadostuje tem ljudem, da nihče ne ostane domá. Kaj še-le vspored!“

„Ohó, gospodine! Ne zameri, če ti povem, da si jako mnogo domišljaš! Nas Bolgarjev ne dirne kmalu kaka reč. Napiši n. pr. v vspored, da bode videti dvonožne krave in čveteronožne kokoši, ukajoče ribe in žvrgoleče kače, in izprevidiš, da se ne bodo zanimala za jednake prikazni niti nerazumna deca! In sedaj naj jih dvigne že sama beseda „veselica“! Haha, gospodine, haha! — Jedini vzrok, znaš, jedini vzrok, ki jih je zbral na tem kraju, je prsa jim z divje-blaženimi čustvi navdajajoča slutnja, da se bo pel nocoj spev, ob kojega bučanju — —“ Že me je obšla mrzla zona o prsa mi z divje-blaženimi čustvi navdajajoči slutnji, da bom moral zopet slišati že tolikokrat ponovljene Ilijine bahate in prenapete besede, ko me je rešil Julesov glasni klic strašnega stanja.

„Monsieur, ura je devet. Učitelj naj takoj nastopi: hitite k njemu za oder! Jaz poberem prej tu denar in pridem istotako tje. Kje je sennor Pedro?“

„Za odrom.“

„Bien. Vse v redu. Izkusili bomo, da končamo kmalu oficijelni del, da bo potem prosta zabava dalje časa trajala. — Še nisem namreč doslej nikdar mogel do dobra občevati s preprostimi Bolgarji, a zanimam se zanje zelo. — Upam, da bo za-me imeniten večer!“

Ostavil sem ga in šel za oder, kjer je že učitelj udano čakal Francozovega povelja.

Na odru, — na kupu prsti, — je stala miza in stol. Ondi se je jel producirati naš citraš. Citral je dobre četrte ure — same slovenske, večinoma narodne pesmi, — dovršeno in dobival od poslušalcev obilno pohvalo. Ker ploskati menda niso znali, so tem glasneje vpili.

Nastopil je kvartet. Midva s Pedrom v navadni, zaguljeni obleki — radi katere naju je bil Jules dobro oštel, a nisva mogla nič za to, ker nama je nedostajalo druge, — učitelj v domači gorenjski noši, Francoz v črnem fraku, beli kravati in belih rokavicah; paradiral bi bil v najelegantnejšem evropskem salonu.

Zaorili smo krepko koračnico. — Naš „Naprej!“ visoko v Balkanu, iz slovenskega, španskega in francoskega grla navdušeno zapet, uplival je globoko na srca teh na pol omikanih ljudij. Ko smo končali, tedaj je vladala v sobani grobna tišina, kateri je pa sledil kmalu tem burnejši hrup. — Morali smo pesem ponavljati.

Elegantno se je nazadnje poklonil Francoz in izginili smo za „zemljo“.

Zopet kratek odmor. Med občinstvom glasno govorjenje, za „kulisami“ — v mali šolski veži, — hrupen ropôt: ondi tira Ilija svoje visoko kljuse skozi nizke duri in jih pri tem polomi s širokim hrbtom.

„Sacrebleu!“ huduje se Francoz. „Čemu treba te mršave rogovile! — He, djado Ilija, za što trjaba kljukata, za što?“ drl se je nad ravnodušnim Ilijo.

„Bogme, peti moram vendar na svojem konju —“

„Kaj meni, monsieur?“ obrnil se je oni k meni.

Tolmačil sem mu njegovo namero.

„Ciel! Ali je jezdil, ko je našel blagajno?“

„Ne! A sedaj ne nesem blagajne, zato hočem sedeti na konju, pojoč svojo pesem.“

„Svojo oslarijo! — Naj napravi tvoja mrha kako neumnost, in čutil boš, kdaj si pel in jezdil po odru.“

„Moj konjiček je pametna žival!“

„Zato pa ti neumen! Diable, peti v koncertu sedeč na takem skeletu! To je popol-

noma novo! — Ta človek me spravi še od jeze v grob.“

Sedel je razdražen na deske, naložene kraj zidú, dočim se je Ilija nekaj mudil v temnem kotu, katerega ni razsvetljevala brleča svetilka, viseča raz strop.

Kmalu se je pa prikazal našim strmečim očem. Preko hrbta so se mu križale štiri puške, njegova in puške nas treh, za pasom mu tičalo pol ducata handžarjev, njegov stari samokres in trije naši revolverji, ob boku mu mahala kriva turška sablja. Te reči je znesel najbrže semkaj, dočim smo peli „Naprej!“

„Dieu!“ vskliknil je zopet Jules. „Mož je nesramen! Ne da bi vprašal, prilasti si tuje blago. — Naj bo, saj se ne smem prepirati, sicer se koncert zavleče! Kaj, da se že ne spravi na oder!“

Že je bil zajezdil Ilija svoje kljuse, opremljeno nocoj z — mojo novo volneno odejo, in „oblečen v orožje“ — impozantna, divna prikazen, — počasi se pomikal skozi velika vrata, katera mu je učitelj na stežaj odprl, na oder.

Brž sem ostavil vežo in dirjal h glavnemu vhodu, da bi mi ne ušla niti pičica sledeče velezanimive epizode.

Kakor iz brona vlita sta stala Ilija in konj nepremično sredi odra, kazoča nam — ljudstvu svoj polni „en façade“; oni je hudo gledal pred-se in srdito vihal dolge brke, ta zamaknjeno molél veliko glavo proti lesenemu stropu . . . Pavza.

Zdaj, — bučec glas, globok, močan, dolg, zategnjen . . . Primerjati ga ne morem niti bobnenju največjega slapa, niti gromu oblakov, niti rjoventu kralja zverin, — sploh nikakemu zemeljskemu pojavu, nego. nego — — Ne, z nobeno rečjo ga ne morem primerjati! Oj, djado Ilija, kje je tekla zibelka tvojemu grlu? — Da bi mi ne počila ušesna mrenica, sem odprl usta in poslušal dalje.

Še vedno isti glas, — drugi zlog, isti glas — tretji zlog, isti glas: devet zlogov, devet enakih glasov. Vendar, — terco višje, — osem zlogov, osem enakih glasov. In zopet kakor preje . . . pretresljivo vse! Štirje verzi, menjajoči se v tercah. — Da, djado Ilija, ta napev si mora zapomniti sleherni in če mu je — glava zeljnata! A da jih poje sto vkup, jednoglasno, — tvoj glas premaga njih združeni glas! V roci sem držal knjižico in papir ter zapisoval posamezne zloge drugega za drugim, kakor so prihajali do mojih trpinčenih ušes, saj utegnil sem, da je bilo veselje; — sleherni je trajal najmanj deset minut.

In slavospev na djada Ilijo in njega gorostasno moč se je glasil:

Sovražnik srdito napada,
Topovi pa ljuto grmé;
Gost dim se vali po vzduhu:
Vse muhe že mrtve ležé . . .

Bolgarjev puške tuleče,
Njih mečev turobni žvenkèt, —
Vmes klikli res stokajoči,
Konj bojnih besneči pekèt.

Blagajna tam vojna na vozu,
Težka tristo-petdeset kil;
Krog nje vrla mrtvecev truma, —
Že Srb se je vanjo zaril.

A zdajci iz gošče kričeče
Tje k vozu priplane vojščak, —
To djado Ilija je silni
Skladatelj in pesnik — junak!

Na grbo ¹⁾ zadene blagajno,
In v roci vihteč ostri meč —
Kil tri sto in petdeset težkih
Korakov sto nese daleč.

Oteta je vojna blagajna . . .
Zdaj spev iz ust vseh zaorí:
„Oj slava ti, djado Ilija,
Oj slava, oj slava vse dní!“

Nü — malo slab slavospev sicer, vendar za Ilijin pesniški dar dober. Deklamovati se je dal gladko. — Nekateri izrazi so „dekadentni“, tako: tuleče puške, turobni žvenkèt, besneči pekèt . . . A vsled katerega elementarnega dogodljaja prispejo „mrtve muhe“ koncem prve kitice? Gosti dim jih izvestno duši, in to omeniti, zdel se je Iliji najbrže glavni pogoj — prave poezije!

Taka torej pesem, toda napev — brrr! Zaslужila bi bila boljšega. No, Ilija je že sam znal, kaj in kako prav!

Večjo vrednost je zadobila skladba, ker je bila združena z živahno mimiko. Pevec je delal vse mogoče obraze, risal z gornjim životom in rokama vse mogoče geometriške figure in mene — če tudi druge, ne vem, — s tem tako začaral, da sem pozabljal za hipe njegove „mile“ glase. A najizbornejši mimik in vsled tega komik je bil njegov koščeni konj — staro kljuse. To se je pa že tako trudilo za svojega gospoda, da je bilo res ganljivo gledati je. Krivilo je revišče hrbet, stegovalo vrat, taktiralo z glavo, privzdigovalo in premetavalo suhe noge, mahalo z dolgimi ušesi, — sploh bilo v vednem gibanju. In — in res! zdaj je zarezgetalo hripavim, a tem „temeljitejšim“ glasom.

¹⁾ Grba, bolg. = hrbet.

Da je pel Ilija kje drugje, recimo pred kranjskimi kmeti, tedaj bi bili ti brezdvomno ob prvih glasih ali pobegnili ali ga brez ceremonij „vrgli ven“, a njegovi rojaki so ga radovoljno poslušali, saj bi jih ne bile dirnile — po besedah Ilijinih — niti ukajoče ribe niti žvrgoleče kače! In gotovo bi bili Ilijo končavšega unisono pohvalili že iz hvaležnosti, da se je usmilil njihovih ušes, da se ni zgodilo nekaj, česar ni nihče pričakoval, najmanj pa djado Ilija.

„Pel“ je baš zadnji verz: „Oj slava, oj slava vse dni!“ s široko razprostrtima rokama in patetično povzdignjeno glavo, ko je njegovo kljuse, ki je stalo ob koncu kakor na povelje popolnoma mirno baš kakor iz početka nastopa, nakrat divje, bolešno zarezetalo in skočilo z vsemi štirimi za pol metra visoko. — V tem hipu je ležal Ilija vznak na bližnjem kupu prsti, dočim je kljuse šepalo sem ter tje po odru, milo rezgetajoč. Kaj je bil vzrok temu?

Ker sem se nahajal nekoliko više od drugih gledalcev, razločeval sem natančneje predmete za „zemljo“ in tedaj se mi je zdelo, da sem videl človeško roko, ki se je za kratek trenutek stegnila proti desni zadnji nogi Ilijinega konja. Baš takrat je bila nastala katastrofa.

Občinstvo je zagnalo glasen krohot, — saj je bil izid Ilijinega nastopa skrajno smešen!

No, videl sem, kako se je pobral in liki bomba — ne ozrši se nazaj, — zdirjal skozi vrata.

Siromak! Te sramote ni bil zaslužil, vendar mu ni mogla škodovati. — Da ga je občinstvo pohvalilo, tedaj bi se bil od same prevzetnosti prelomil! Kak je bil že pred nastopom!

Na odru se je pokazal učitelj in odpeljal šepajoče kljuse . . .

Ostavil sem svoje mesto in se napotil za kulise, da pomagam, ako potrebno, pri zadnji, za-mé najzanimivejši točki.

Pedra ni bilo ondi; izvestno se mu je zdela cela veselica predolgočasna in poiskal si je samoto. Učitelj je baš porival Ilijenega konja na prosto, Francoz pa je stal ob zidu, pušič s valčico: okrog usten mu je igral zloben nasmech.

„Znate, monsieur, kaj se je zgodilo z Ilijo?“ sem ga ogovoril.

„Ciel! Kaj mislite, monsieur?! S svojo krinko ne opravite pri meni nič! Bodite odkriti! — Provzročevalec Ilijine afêre sem bil jaz, in vi to dobro veste!“

„Nikakor!“

„Kaj? Morete-li smatrati koga drugega krivim? — Tu zadaj smo bili trije: učitelj, Pedro in jaz. Da stori jednako, temu je prvi predober, drugi preneumen; ostanem torej samo jaz! Ilija mi je pri izkušnji nagajal, zato sem ga kaznoval in porinil njegovi mrhi buciko v

nogo! Osel, tako petje! Da sem to znal, tedaj bi ga nikdar ne bil pustil na oder: sicer bi ga bil i pozneje lahko zagnal skozi vrata, a nisem hotel napraviti škandala! — A blamažo je zaslužil tako gotovo, kakor gotovo se more imenovati njegovo petje — živinsko!“

„Stavim pa tudi svojo glavo, da je za igro izgubljen! Za noben denar se ne prikaže sedaj vaščanom: toliko ga poznam!“

„Bien, to je ravno prav in to sem si ravno želel! Kaj se vam zdi, da bom v resnici tega medveda vlačil po odru? Nikdar! Da, pri izkušnji sem ga porabil, ker sem mu moral zadostiti, da sem ga izključil od pevske točke, a sedaj naj le bo, kjer hoče! — Igral bom solo, kakor je bilo to od početka naznanjeno v programu! — Dieu, deset je ura, torej sedaj je čas, da nastopim!“

Bil je sedaj v navadni obleki; pobral je v kotu nekaj kopalnega orodja, katero si je naložil na ramo, in se napotil na oder.

Zopet sem se nahajal ob vhodu, občudujoč — komika Julesa.

S poredno na levo uho potisnjenim klobukom in z rokama v hlačnih žepih je korakal preko odra, pojoč francosko-bulgarske kuplete, katere je menda sproti zlagal in skladal. No, naznanil nam je s „kanibalskimi“ besedami, a gladkimi verzi, da je potujoč dijak, žejen, da bi vsem komarjem izpil kri, in lačen, da že več nima želodca — a tako „suh“, da že več ne vé, kakšni so krajcarji . . . A mu je velikanska sreča! V razvalinah starega stolpa je našel papir, kateri lepo razumljivo pové, da je v tej in tej votlini zakopan zaklad, bogat zaklad . . . in ta more sedaj biti njegov, ker

Sicer od lakote neznosne
In žeje strašne neizprosne
Sam sebe — živega pojé!

Loti se kopanja . . . Dolgo se trudi in večkrat počiva, slajšajoč in lajšajoč si mučno delo z veselimi popevkami. Slednjič zadene ob trdo tvarino; seže v jamo in dvigne velik pokrit lonec.

Predno ga odkrije, zapoje navdušeno odo na čast loncu — spasitelju.

Dvigne pokrov, pogleda v lonec in pade vznak. Zopet stoji ob loncu in klavernega obraza privleče venkaj debelo krvavo klobaso! (V pojasnilo naj povem, da jo je bil kupil popoldne v nekem selu, kjer smo naleteli na ogerskega mesarja, ki je baš klal prešiča.)

Po dvorani kajpak grozen smeh!

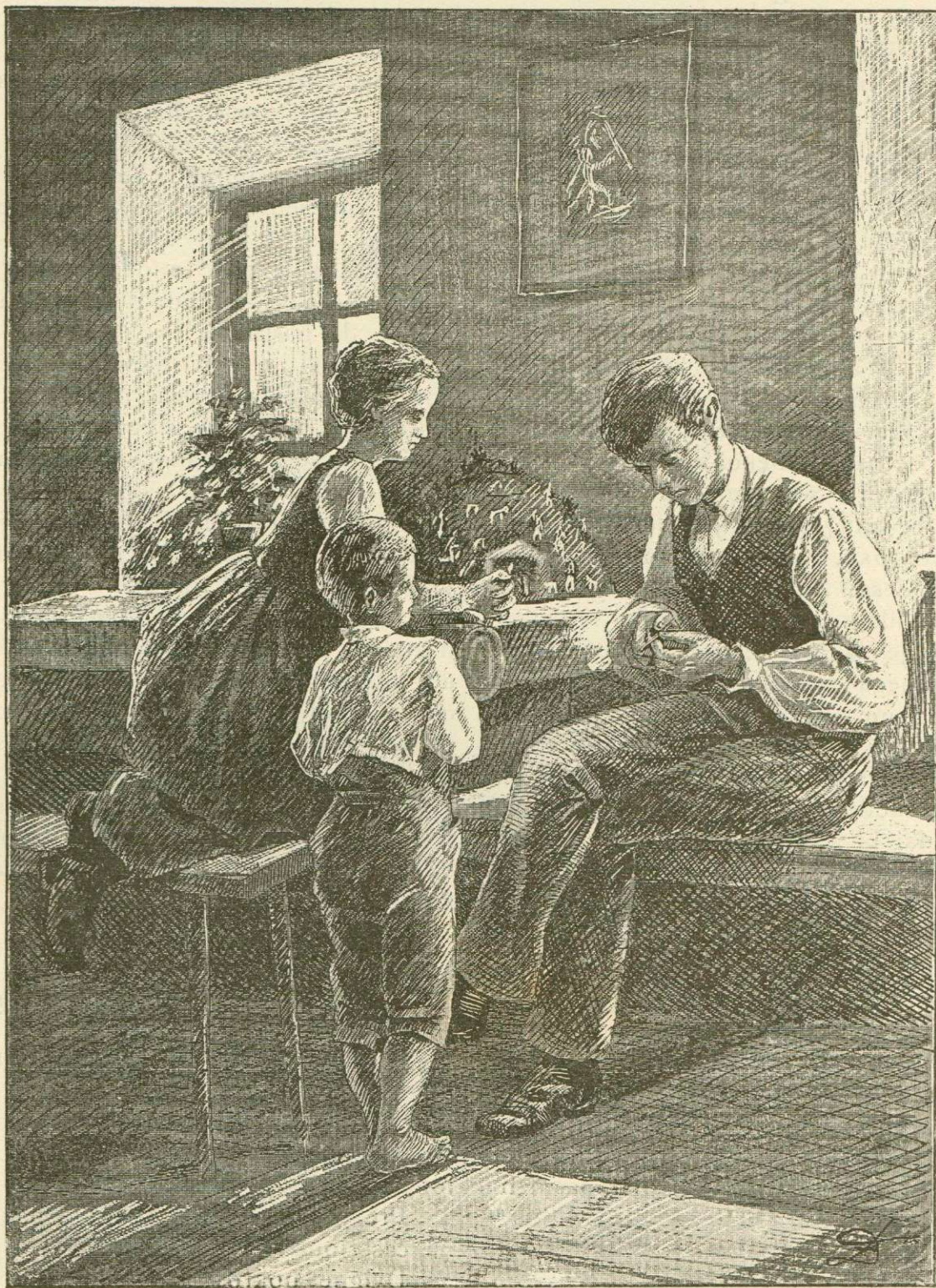
Žalostno zadene zopet motiko na rame, položi si klobaso liki lovorjev venec čez čelo in „odkima“ povešene glave.

Za njim vse ploska, kriči in tuli . . .

Pride nazaj in se pokloni najveselejšega obraza, ki si ga moreš sploh misliti.

Sedaj je učitelj naznanil občinstvu, da se začne prosta zabava in sicer na šolskem dvorišču, kjer je obilo prostora, na kar je vse vrelo ven.

Goreli so ondi trije veliki ognji, pri katerih so se pekli na ražnju janci; ogromen sod vina sem zazrl pod visokim kostanjem. Sosednji mehandžija se je bil za nocojšno noč preselil semkaj.

Priprave za jaslice. (Narisał J. D.)

Staro in mlado se je zleknilo po travi, glasno šumeč in vrveč.

Iskal sem Francoza, da bi mu čestital na famoznem uspehu in trčil najprve ob svojega rojaka Gorenjca.

„Tristo mastnih krač!“ pozdravil me je, veselo se smeje; „imeniten večer, znate! Dvesto

levov čistega dobička! Ta Francoz najboljša duša na svetu! Vse sam uredil zgolj iz prijateljstva do mene! Velel je kupiti jedi in pijače, da si napolni celo selo trebuhe zastonj, ker plača vse sam! In jaz nocoj toliko denarja, kolikor še nikdar, odkar sem v Bolgariji! Kako je vesela moja Ivanka in moji trije srakoperčki!

Baš pripravljaj za svoje vrle goste dobro večerjo, da se še malo pokrepčamo, predno odidete. — Sedaj moram pa še malo pogledati in poskrbeti, da ostane vaščanom ta veselica v večnem spominu! Bog vas živi ta čas!“

Zdirjal je dolgih korakov v nasprotni konec dvorišča, kjer se je razlegal otroški vrišč...

Od samega veselja ni bil utegnil dosti govoriti z menoj. Kaj pak, lahko je bil zadovoljen! Takih ljudi, kakor je bil Jules, malo ali nič! — Če so znašali istiniti dohodki pri veselici le pet levov, pa si dam takoj odrezati glavo!

„Popolnoma sami, monsieur?“ — Na strani mi je stal Francoz.

„Kje sta pa Pedro in Ilija?“ vprašal sem.

„Hm... Daleč ne! Oni gotovo kje na samem modruje, ta pa joka v kakem kotu nad svojo blamažo kakor prerok Jeremija nad razvalinami Jeruzalema. — Dobro jima! Jaz sem najboljše volje; veselica je prospela vsestransko, in sedaj me čaka največja zabava. Ne premaknemo se od tu, dok ne jamejo ugašati zvezde. — Hočem celó aranžirati par kadrilj! Vi seveda ostanete istotako med tem vrlim občinstvom?“

Zlobna misel, podražiti ga, me je objela.

„Ne!“

„Dieu! In zakaj?“

„Ta neolikana druhal ni za-me!“

„Monsieur!“

„Sploh ne umejem, da se morete vi, francoski chevalier, tako izpozabiti!“

„Kako? monsieur! kako?“ hitel je razburjen.

„No, zabavati proletarijat s sicer komično, a za vas nečastno igro —“

„Diable! Monsieur, vi nimate pojma o osebnosti, poklicu in nalogi francoskega chevalierja!“

„Hvaležen bi vam bil jako, da mi to razložite.“

„Bien... Sicer nespametno od mene, a naj bo: nevedne treba poučiti. Francoski, pravi francoski chevalier mora biti in je tudi to, kar imenujemo navadno — veleum ali ženij; kot tak je pesnik, pisatelj leposloven in znanstven, kritik, filozof, glasbenik, pevec, igralec; francoski chevalier je nadalje najelegantnejši plešalec, najfinejši družabnik, izurjen in izvežban v vseh sportih. — To gledé na omiko; a gledé na nazore — socialist! On občuje s kraljem baš tako kakor z beračem, poljubi bosonogi perici uprav tako roko kakor najveličastnejši salonski dami, je v salonu salonski, na kmetih kmetiški. Njemu veljajo vsi ljudje — jednako. Njegovo geslo je: égalité, enakost! Francoski chevalier se torej ne sramuje nikakega dejanja, — ker slabega sploh zmožen ni. Kaj očitati mu morejo le borniranci. Bien!“

„Dom in svet“ 1897, št. 24.

Po tej kratki definiciji me je hitro ostavil in se pridružil gostom bližnjega ognja.

To so bile pa sploh zadnje besede, ki sva jih govorila ta večer; do katere ure je aranžiral kadrilje, mi ni znano, zakaj jaz sem šel spat že o polnoči, dočim sem njega še takrat čul upiti: „... Balancez! — Tour de maines!...“

Spomnil sem se Ilije, ki je moral nekje skrito — jokati nad svojo sramoto, in krenil sem iz šolskega dvora proti hiši učiteljevi, da ga ondi poiščem in — če treba — tudi potolažim.

Noč je bila krasna, nebo posuto z nebrojnimi zvezdami; lahen vetrič je plal preko rosnih tal. Nikak glas ni dramil tu tišine, le včasih so prihajali sem od šole zamolkli odmevi, priče, da je ondi vladalo veselo življenje.

Na tratici pred hišo, od koder je bil lep razgled čez nižje holme in griče Balkana, ki se je svetlikal v blede mesečni luči, zadel sem ob Španjola, ki je s smodčico med zobmi ležal ondi zleknjen na hrbtu.

„Sennor!“ ogovoril me je, zagledavši me; „ostanite malo pri meni! Itak je redka prilika, da se kaj dogovoriva! — Glejte, meni se ne ljubi rajati ondi s sicer dobrimi vaščani, nego rajši sem sam in z menoj jedino le misli; a da človek ne postane preveč zamišljen, treba mu tovariša, v čegar družbi se razvedri! — Tu svalčica in prostor poleg mene!“

Ležala sva v mehki travi, zrla čarobni obok nad seboj, gledala doli v nižavo in se pogovarjala o stvaréh navadnih, dok ni moj tovariš napeljal govorice na predmet, ki je bil za-me še uganka.

„Jutri“, tako je pričel, „jutri zvečer mora biti meni odločilna ura... Tedaj zvem, mi je-li sploh nadejati se še radosti in sreče v življenju ali ne, nikoli več! Snideva se z Grkom, — in iz njegovih ust bom čul svojo — usodo. Ker je pa nocoj zadnja noč pred tem zame velepomembnim dnevom, torej še malo časa, zato moram sedaj vam, ki me tako izdatno podpirate, da dosežem svoj smoter, razložiti celi svoj konflikt z Grkom. Do danes sem molčal, a sedaj bi to ne bilo več prav od mene. — Znati morate, za kaj se gré!“

Oni list, katerega ste izbili v votlini Haronisu iz rok, je pobotnica, glaseča se na dovršeni rop — moje žene.“

„Za Boga!“

„Lastni brat, čujte, lastni brat mi je ugrabil ženo nekaj dnij po poroki. In pomočnik njegov pri tem je bil Grk, Pir Haronis. Dokaz temu je pobotnica, katero je naredil oni temu, in katero lahko prečitata pri dnevni luči. Prav za prav ni pobotnica, marveč samo pismo, ki govori o oni stvari in potrja, da je bil moj brat

Miguel ropar, dogovorjen s Pirom, ki mu je bil pomočnik. — Odvedla sta mi torej, dočim sem bil odsoten, mlado, lepo soprogo, mojo Izabello, katero iščem sedaj malo ne že osemnajst let! Kje živi in ali sploh še živi, — to mi ni znano! Jutri pa povprašam, neizprosno povprašam Grka, kaj sta storila ž njo! Ha, kaj bom čul, za Boga, kaj neki bom čul?! — — Ne smem se zmisлити, sennor, na to, ker kri mi takoj huje in huje pluje po žilah! In — koliko, koliko bridkega sem prestal! No, naj pozabim, vse je za menoj... Zaznajte rajše zgodbo nesrečne moje preteklosti!

Čul sem nató povest, ob kateri sem se večkrat groze stresel, — a ob kateri sem zajedno slutil, ne, trdno veroval, da bom igral ob njenem koncu prvo ulogo... Videl sem v duhu pred seboj hišico v Kazanliku in njeni skrivnostni prebivalki, mater in hčer Bello, in nehoté je vedno stopila med nji — oseba Pedra! Da, Pedro, Pedro! — — Oni je bil končal, in molčala sva oba, premišljujoč sleherni svoje...

Okrog ogla se je upognjenega života in povešene glave prizibala širokopleča postava. Bil je Ilija, ki je, zazrši naju, hotel se nama nevidno umakniti, a vendar slušal moj klic in se nama počasi približal.

Duh rakije mi je vel v nos.

„Kako ti je, dragi Ilija?“

„Pijan sem, gospodine!“

„Ohó!“

„Da, gospodine, na vso žalost in jezo sem izpil oko rakije!“

„Ni mogoče! Oko rakije! Moral bi biti pijan, da bi se več ne ganil!“

„Saj se tudi telesno več ne gibljem, le moj užaljeni — —. Kako si že imenoval, gospodine, zadnjič ono pusto dušno stanje, v katerem si se nahajal sam?“

„Sentimentalnost.“

„Da, da! Moj užaljeni, sentimentalni duh jedino me premika; teló je mrtvo! — Si videl, gospodine, si videl moj — globoki padec?“

„Žal, da!“

„Kaj ne, tega nisem zaslužil?“ In glas mu je postajal tresoč, jokav...

„Nikdar, djado Ilija!“

„Oh, moje nesrečno kljuse! — Da mi ni nekoč otelo življenja, umreti bi moralo dese-

terne smrti! Kaj meniš, gospodine, zakaj je neki poskočilo?“

„Hm... hm...“ izkušal sem se mu v naglici nalagati; „od veselja, da, od veselja!“

„Zakaj?“

„Radi tvoje slave.“

„Meniš gospodine?!“

„To se razume! Da je ob koncu tvoje prekrasne pesmi moralo poskočiti radosti in sreče, to je pač popolnoma umevno! A da si padel, tega si kriv sam; zakaj nisi držal vajetij?“

„Poskočilo je prezgodaj!“

„Res, a mu treba oprostiti, ker je že težko brzdalo svoja kipeča čustva.“

„A smeh, porogljivi smeh ljudij, gospodine! Oh, — da, umreti hočem, umreti žalosti in sramote! In zato sem pijan!“

„Beži, beži! — To so glupci, Ilija, veliki glupci, ki niso vredni, da si jim zapel svojo očarljivo skladbo! — Ne žaluj! Pel boš drugod, — pred večjo množico ljudstva; in za preveliko čast, za vekovito, nevenljivo slavo ti jamčim!“

„Moj spev je torej —?“

„Izboren!“

„Hvala gospodine, srčna hvala! Ti jedini kaj umeješ, ti jedini si mi zvest. Menil sem, da so me že vsi zapustili! — Res, radi teh glupcev ne bom žaloval, ne, nečem! — Jutri jih zapustimo, jutri ne bodo več zrli mojega umetniškega obličja: niso ga vredni! Ondi, gospodine, v Carigradu, v stolnem velikem mestu, pred milijoni šele hočem zapeti slavospev na djada Ilijo in njega gorostasno moč; ondi si hočem pridobiti slavo in čast, kakor se spodobi meni, ki sem najsilovitejši pesnik in skladatelj celega sveta, meni, kateri sem nesel na svojem hrbtu tristo in petdeset kil težko blagajno sto korakov daleč. Da sem pel nocoj, to je bila zgolj izkušnja! — A sedaj grem spat!“

* * *

Ob sedmih zjutraj smo zopet zajahali konje in zavili na pot, ki nas je vodila v Madsero, v kraj, kjer so nas čakali še čudni dogodki. Teh in vseh drugih dogodkov s tega daljnega potovanja pa že ne morem več povedati cenjenemu čitatelju. Dal Bog, da se zopet snideva na bolgarskih tleh!

Vzori in boji.

(Po prijateljevih pismih priobčil Jož. Ošaben.)

(Konec.)

74. Profesor.¹⁾

... majnika ...

Ljubi sin! Najbrže ti danes zadnjič pišem gimnazijcu; še par tednov, pa boš dal slovo gimnaziji, slovo tudi najlepšim letom svoje mladosti. V kratkem vas bo razrednik — po stari navadi — očitno vprašal, kateri poklic si misli vsakdo izvoliti. Kolikor sem Te jaz opazoval poslednja leta, je v tebi že dozorel poklic — profesorski. Vendar pa, ker je izvolitev pravega poklica najvažnejša stvar vsega življenja, naj Te sedaj tudi jaz kot Tvoj oče opozorim na nekatere stvari. Toliko in toliko let že učiteljujem; nabral sem si torej dovolj izkušenj, da lahko odločno govorim o učiteljskem poklicu. Ker hočeš Ti postati gimnazijski profesor, razodenem naj Ti torej svoje misli prav posebno o profesorskem poklicu. (Tu bodi omenjeno, da s Tvojo materjo nisva o tej stvari še nič govorila. Povedati pa Ti moram, da prav v tem času še posebno mnogo moli za-Te.)

Ne spotikaj se nad obliko pisma, če Ti namreč prav po „šolsko“ razdelim vse svoje misli v posamezne točke, ki Ti jih hočem zaznamovati s številkami. Saj pravi pregovor: Qui bene distinguit, bene docet! — Po mojih mislih mora tisti, ki se hoče posvetiti profesorskemu poklicu, imeti zlasti tri reči: 1. čisti namen, 2. velike zmožnosti duha, značaja, srca in telesa, 3. posebno nagnjenje.

Pred vsem poudarjam, da naloga profesorjeva ni le ta, poučevati mladino, pri tem pa se ne zmeniti za nobeno drugo stvar; ne, profesor mora mladeniča tudi vzgojevati, t. j. razvijati, krepiti mora v njem vse zmožnosti: umstvene, npravne, verske, pa tudi telesne, da bo i na tem svetu koristen ud človeške družbe, in da doseže tudi svoj večni namen. Ali ni to res vzvišen poklic? Zato pa mora imeti bodoči profesor tudi posebne lastnosti in darove od Boga.

Imeti mora I. čist namen. Kdor postane profesor samo zato, da si služi kruh, ali pa, ker si obeta prijetno življenje, on ni pravi

¹⁾ To pismo je jedino, katero moj prijatelj Ivan še hrani; prejel je je od očeta nekaj tednov pred maturo. Hrani pa je, ker mu je še vedno izvrsten vodnik v težkem profesorskem poklicu. Ker se tudi nam zdi jako važno, priobčujemo celo. J. O.

profesor, ampak — najemnik. Prijetnih ur ima profesor malo, zato pa toliko več težkih, bridkih. In zavaljo tega, Ivan, mora imeti mladenič višje nagibe za ta stan, nagibe, ki se ne izgube tudi potem, ko doseže zaželeni cilj. In ti nagibi so:

1. Vzvišenost profesorskega delovanja. Kot profesor bodeš vidni angel varuh dijakom; srce mladeničevo je svetišče.

Prostora ni ondu za zlate malike,
Sezidale so ga najvišje roké,
Naslikale notri nadzemelske slike.
Brezmejno ko Bog je svetišče srcá,
Skrivnostno kot on je, kdo pač proumé ga? ...
In božji krilatec svetišču od praga
Odganja sovraga! — — —

Ivan, to sveto službo bodeš opravljal, ako postaneš dober profesor. Kar ima družina, država, cerkev najdražjega, mladino, izročajo jo njemu, da jo navduši za pravo, dobro in lepo, da jo uči spoznavati in ljubiti Boga, da ji vcepi mržnjo do vsega, kar je grdo in podlo, da jo vadi zatajevanja samega sebe, da zatira v njej začetke pregrehe, da vzgoji slednjič iz nje značaje neizprosne,

Kadar braniti je časti in pravde
Narodu in jeziku svojemu,

može, ki bodo pozneje prijatelji reda in prava, koristni državljeni, zvesti kristijani, voditelji svojega naroda. Profesor je — po mojih mislih — jeden izmed največjih dobrotnikov človeštva, saj izobrazuje narod svoj ter pospešuje njegovo blagostanje, njegov vpliv na sosedne narode. Profesor, če hoče, je pravi oče svojim učencem: kolikrat ima priliko, žalostnega potolažiti, omahujočega osrčiti! In če prav ume svojo nalogo, koliko lahko s svojim svetom stori tudi za gmotni napredek svojih dijakov! Ivan, če Tebe vodijo v profesorski stan ti nagibi, potem si ga le izvôli in bodi prepričan, da vršiš voljo božjo!

2. Dober profesor je zagotovljen božje pomoči. Stariši, ki vzgaja njih otroke, brez dvoma hvaležno molijo zanj, in dijaki, ki jim obvaruje nedolžnost, pospešuje napredek, tudi gotovo prosijo zanj Boga. In angeli varuhi njegovih dijakov, dalje njih zavetniki, zlasti brezmadežna Devica, kako je mogoče, da ne bi prosili zanj, ki deluje mesto njih? In Bog, ki ne pusti požirka mrzle vode, danega

najmanjšemu, brez plačila, kako bi bilo mogoče, da bi bogato ne poplačal zvestega učitelja, ki mu varuje svetišče otrok? Nasprotno! sv. pismo naravnost pravi: „Tisti, ki druge uče pravičnosti, se bodo svetili kakor zvezde vedno in vedno komaj!“

Taki in jednaki nagibi morajo navdajati mladega kandidata. Si jih li, Ivan, uvaževal tudi Ti?

Nujno potrebne pa so dalje II. tudi posebne zmožnosti duhá, značaja, srca in telesa bodočemu profesorju.

1. D u h a. Prešeren govori pesniku:

Stanú se svojega spomni,
Trpi brez miru!

Isto se lahko trdi o učitelju. Ako hočeš biti dober profesor, žrtvovati se moraš vsega za svoj poklic, študirati moraš noč in dan, znani Ti morajo biti vsi pojavi slovstva, ne samo starega, ampak tudi novejšega, dan za dnevom rastočega, izobražen moraš biti kolikor toliko skoro v vseh strokah človeškega znanja: potem boš na vrhuncu omike, potem Te bodo spoštovali učenci in radi poslušali, potem boš res z veseljem hodil v šolo! — Koliko talentov se izgubi, ker ne najdejo v mladosti duhovitega učitelja, ki bi jih vzbudil in privedel na pravo pot! Nobenemu drugemu stanu skoro ni nadarjenost, duhovitost tako potrebna kakor uprav profesorskemu.

2. Z n a č a j a. Profesorja mora dičiti vedno globoka resnost, da bo uspešno zatiral mladeniško lahkomišljenost; dičiti ga mora razumna p r e v i d n o s t, ki govori in molči o pravem času, neupogljiva t r d n o s t, ki ima pred očmi le duševni napredek učencev, pa je ne omaje niti prilizovanje niti pretenje, niti darila, niti solze.

3. Z m o ž n o s t i s r c á. Profesor mora pred vsem imeti veliko ljubezen do mladine, da ljubi odkritosrčno vse jednako, dobre in slabe, poslušne in uporne, da rad hodi med mladino ter jej pomaga z dobrimi sveti, in da celó bolj ljubi onega, ki ima manj ljubeznivih lastnostij na sebi; in n e s e b i č n a mora biti njegova ljubezen, tako, da ne ljubi nikogar zato, ker je morda imenitne rodovine ali prikupljive zunanosti, ali pa da bi se bahal s talenti svojih učencev; in naj bodo učenci še tako polni napak in razvad, lahkomišljeni, občutljivi, uporni: dobri profesor jih ljubi zaradi Boga, zaradi njih neumrljivih duš, in ne odneha prej z ljubeznivostjo in resnobnostjo, dokler jih ne pridobi za čednost in pripravi tako daleč, — kar je pač cilj prave vzgoje, — da sami sebe premagajo. — Dičiti morajo dobrega profesorja dalje vrh ljubezni do mladine tudi še o d k r i t o s r č n a p o b o ž n o s t,

skrajna pravičnost. neusahljiva potrpežljivost in brezmadežno življenje.

Odkritosrčna pobožnost: Rekel sem, da učitelj ne sme samo poučevati, ampak mora tudi vzgajati, delovati na srce, skrbeti, da učenci postanejo v resnici pobožni. Ako pa sam ni, tudi učencev ne bo privedel do tega; in koliko je profesorju samemu olajšano breme, ako ne tiči samo v knjigah, ampak živi tudi versko življenje! Poučevanje skozi leta in leta človeka stori suhoparnega, dolgočasnega; zato treba, da se časih pomladí kot tič Fenis. „Učenjak brez vere“, tako piše polkovnik Paqueron svojemu sinu, „je le popolnejša žival, in sicer jako nevarnega rodú; pravi kristijan pa, celo neučeni, je omikan človek, ki je Bogu ljub, sodržavljanom koristen in podpora vladi. Najpopolnejši je u č e n i k r i s t i j a n. — La perfection c'est le chrétien savant.“ In to bodi profesor!

In gledé skrajne pravičnosti rečem to: z nobeno stvarjo si profesor ne odtuji mladine bolj nego s strankarstvom, če dosledno jedne odlikuje, druge pa pritiska. — Neusahljive potrpežljivosti je treba profesorju, da zatré v učencu slabe strasti, da ga navedi pazljivosti, da mu dopové — če je manj odprte glave — težja pravila, potrpežljivosti na stote tudi, kadar mora kaznovati. — Najpotrebneje pa je, da je profesor potrpežljiv — sam s seboj! Tu je vsa skrivnost. In če je veren, pobožen, kako lahko mu je vse to! Ko zahtevam od učiteljskega kandidata tudi brezmadežno življenje, ni mi treba, mislim, dolgega utemeljevanja. Kako boš navdušil učence za vzore, če sam ne boš živel vzorno? Njegova sveta dolžnost je, da obvaruje nedolžna srca kužne nenravnosti; kako, vprašam Te, kako bo varoval, ako bi njegovo srce bilo okuženo, sprieno? Brezmadežno, čisto življenje se torej po pravici zahteva od bodočega profesorja, in se mora zahtevati!

Slednjič tudi telesnih lastnostij ne smeva pozabiti! Vprašaj se resno, Ivan, če si upaš delovati s svojimi slabimi prsi, ko je treba v šoli toliko govoriti, večkrat požirati prah in dihati vá-se bolj ali manj izprijen vzduh? Slišiš sicer dobro, tudi oko imaš dobro in besede izgovarjaš razločno, kar je vse nujno potrebno profesorju, toda glas, glas?

III. Sicer pa je nekaj znakov, ki spričujejo, da ima mladenič nagnjenje do profesorskega stanú, in torej poklic. Zdi se mi, da sem jih tudi na Tebi zapazil nekaj.

Takšen znak je 1. če kdo odkritosrčno in neprisiljeno spoštuje učiteljski stan, če govori o svojih učiteljih, tudi ko niso navzoči, z vso spoštljivostjo in ljubeznijo; 2. če ima mladenič že na gimnaziji iskreno ljubezen do mladine,

če rad poučuje, če manj nadarjenim sošolcem rad kaj pokaže bodisi pri matematiki ali klasikih, in če to dela z neko resnobo, prav kot — star profesor; daljnji znak poklica je 3. če mladeniča zanima vse, kar je v zvezi z njegovim učenjem, ali z zavodom, kjer študira: če torej rad seza po takih knjigah, ki mu pojasnjujejo njegove predmete; 4. znak slednjič, ki nedvomljivo obeta dobrega profesorja, je velika natančnost, za katero se prizadeva mladenič v vsem, v izgovarjavi, v spisovanju, v prevajanju klasikov, dalje snažnost v obleki, neprisiljena vljudnost v občevanju, dostojno vedenje, ko hodi, sedi, stoji, pozdravlja, in če mu je vsaka neotesanost zoprna. Če je mladenič sam tak v svojih dijaških letih, bo tudi pozneje najbolje umel voditi kot profesor svoje učence.

Ivan, velim Ti še jedenkrat: Premisli dobro, predno si izbereš jednega izmed najtežavnejših poklicev! Jaz Ti ne privoščim, da bi Te kdaj morda kleli Tvoji dijaki, češ, da se niso nič naučili pri Tebi; ne maram, da bi se talentje izgubljali radi Tvoje nesposobnosti. Ako je odvetnik ali zdravnik neveden, je velika škoda, toda škoda je le bolj gmotna, in zadeva večidel le posameznike: ako pa je profesor slab, je škoda duševna ter se pozna na rodovih.

Premisli torej, Ivan, če Te kliče Bog, in potem se odloči! In če sem Ti toliko poudarjal versko stran poklica Tvojega, vedi, da sem v svojem dolgem življenju, ko imam vedno z mladino opraviti, dobil živo prepričanje, da najbolj nesrečnega dela človeka — greh.

Z Bogom!

Tvoj

oče.

Epilog.

Zadnja številka „Dom in svet“-ova za to leto! Priobčevalcu teh dijaških pisem je nekam tesno pri srcu. Dve dolgi leti je kazal cenjenim čitateljem te nezrele, za javnost nikakor ne namenjene proizvode. Treba se je slednjič vendar-le posloviti. Sicer hrani še nekaj Ivanovih pisem, a za sedaj naj tudi ostanejo shranjena.

Ivan je dosegel — to bodi takoj povedano — vzor, po katerem je toliko hrepenel, za katerega se je boril, namreč profesorski stan. Imenovali so ga gimnazijskim učiteljem. Važnejši dogodki od zadnjega objavljenega pisma pa dotlej, ko se je odločila njegova pot v življenje, so ti-le: Zrelostno izkušnjo je napravil z odliko. Slavna komisija je bila tisto popoldne kaj dobre volje. Poleg Ivana je sedel pri zeleni mizi tedaj tudi jeden član krokarskega kluba. Pa so bili maturantje pozvani, naj pokažejo, kako so si kaj klasikov zapomnili na pamet? In Ivan je začel navajati Vergila, Ovida

in slednjič Horaca, da so ga gg. profesorji morali ustavljati. Potem je prišel „krokarček“ na vrsto, naj kaj pové. Brez dvoma je tudi on znal celega Horaca in Vergila na pamet, toda povedal je en sam citat, iz same ponižnosti, najbrže, ker se ni hotel bahati; a ta je bil krepak. Bile so tiste tri slavne besede Horacove: „Nunc est bibendum!...“

Vsakemu izmed svojih učiteljev so podarili skupno fotografijo; vrh tega pa so se spomnili oni, ki so bili skupaj že od prve šole, tudi svojega izvrstnega razrednika v nižji gimnaziji ter mu nesli sliko, da so mu ob jednom izrekli še jedenkrat zahvalo za trdno podlago, ki jim jo je dal, in za mnogoteri trud, ki ga je imel z njimi. Drugo sliko pa so nesli profesorju Marnu, ki jih je toliko let učil veronauka in materinščine in za oboje tudi navdušil.

Jako zanimivo je pismo Ivanovo, ki je je pisal podpisanemu priobčevalcu iz samote, iz doma. „Gimnazija je za menoj... Če mirno gledam nazaj na ta leta, kaj imam pač od njih? Res, mnogo sem se učil, toda koliko je med tem, česar ne bom nikdar več rabil? Zakaj se ni ravnalo po načelu „non multa, sed multum“? In če se spomnim na svoje občevanje s sošolci, s pobratimi i. dr., vidim, da „živeti“ se nisem naučil. Kje je tista vljudnost, ljubeznivost, ki je tako potrebna v življenju? V glavi se je razvil res marsikak pojem, ali res je pa tudi, da so se v srcu razvili med tem skoro vsi glavni grehi, ki jih našteva katekizem: brezmejni napuh, nenasitna častilakomnost, umazana usta in domišljija, jezljivost in prepirljivost, verska nebrižnost, lenoba. Začeti bo treba trebiti!“ — Kot abiturijent je dobil Ivan tudi mamljivo ponudbo: Neki oče mu je obljubil, da ga hoče zakladati z denarjem na Dunaju, kolikor bo hotel, ako se zaveže, da vzame kot profesor — njegovo hčer za ženo. In hčerka bo imela, je rekel, dvajset tisoč! Pa Ivan je rekel: „Zahvalim!“ Tak norec je bil, da niti fotografije ponujene neveste ni hotel pogledati. Neumni idealist!! — Na Dunaju se mu ni godilo slabo, čeprav ni bilo „špisov“. Dobil je stanovanje zastonj v „Studentenheim-u“. Predsednik društva, ki skrbi za to hišo, je dr. Caspar Schwarz, doktor medicine. Stanuje tam nekje za cerkvijo sv. Štefana, ka-li. S sošolcem Coklarjem sta šla skupaj prosit vsprejema v dijaški dom, ki je sevé le za vseučiliščnike. Najbolj je ostrmel Ivan ko je zagledal v sobi tega zdravnika — kip lurške Matere Božje, in luč je gorela pred njo. Na Dunaju, pa tako učeni možje, zdravniki, tako verni, pobožni? Je-li to mogoče?! — Pot našega Ivana je bila s tem določena, in on je ni pretrgal, niti zapustil, čeprav tudi odslej ni bilo brez bojev.

Klinopisni spominiki in sv. pismo.

(Spisal dr. Fr. Sedej.)

(Konec.)

c) Knjiga preroka Danijela.

Nobene knjige sv. pisma ne osvetlujejo klinopisni spominiki toliko, kolikor knjigo daljnogledga preroka in zgodovinarja Danijela. In temu ni čuda. Saj je bil ta veliki prerok že kot deček s kraljem Joakimom in drugimi plemenitimi judovskimi mladeniči odpeljan od Nabuhodonozorja v babilonsko sužnost (leta 606.), ter bil zaradi svojega znanja in preroškega daru sprejet na kraljev dvor, kjer je ne samo za vlade Nabuhodonozorja, ampak vseh njegovih naslednikov do tretjega leta Cirovega opravljal razne kraljevske in državne službe. Kot kraljev plemič se je naučil klinopisja in izumrlega jezika akadškega ali sumerskega, ter vse modrosti kaldejske. Bog pa mu je vrh tega podelil še čeznaravni dar, da je znal razlagati „vse vizije in sanje“ (Dan. I, 17), kar so vedeževalni Babilonci najbolj cenili.¹⁾ Kakor je nekdanji egiptovski Jožef na dvoru Faraonov ugnal egiptovske glumače, tako je tudi mladi Danijel s pomočjo božjo prekosil in osramotil vse vedeževalce, zagovarjalce, razlagalce sanj in mage kaldejske ter se tako omilil mogočnemu Nabuhodonozorju in njegovim naslednikom. V zgodovinskem delu svoje knjige nam Danijel opisuje lastne dogodke na dvoru Nabuhodonozorja, Baltasarja in Darija Meda, v preroškem delu pa svoje vizije o nasledovanju in koncu mogočnih kraljestev starega veka in o nastopu mesijanskega kraljestva, ki bo trajalo vekomaj ter se bo končalo z vstajenjem mrtvih in s sodbo božjo. Kakor zgodovina uči, so se preroške besede Danijelove do pičice izpolnile razven tistih, ki govoré o koncu sveta; zato menijo racijonalisti, katerim se čudež in prerokovanje zdita nemogoča, da je to pisal kak Jud „post eventum“, šele po dogodkih ob času Makabejcev. Ali zgodovinski in starinoslovski podatki, katere nam Danijel podaja v svoji knjigi, se tako resnično vjemajo s klinopisnimi spominiki, jezik in izrazi so tako pristno kaldejski, simboliška oblika njegovih nenavadnih vizij je tako lepo primerjena mišljenju in govorjenju Kaldejcev, da bi bil oni slepar, ki je po mislih racijonalistov Danijelovo knjigo spisal ob času Makabejcev

¹⁾ Kako so bili Babilonci udani vražam, sanjam in magiji, dokazuje Fr. Lenormant v svojem delu: *Les sciences occultes en Asie*, Paris 1874—1875, 2 zvezka.

večji asirijolog in prebrisanejši izumnik ko vsi današnji asirijologi in racijonalisti. Tudi v tem slučaju veljajo besede sv. pisma: „Lagala je zloba sami sebi.“ (Ps 26, 12), in „Če bodo ti molčali, bo kamenje vpilo.“ (Luka 19, 40.) Primerjaje klinopise s knjigo Danijelovo bi lahko napisali cel komentar za njegov zgodovinski del, ali v poslednjem delu razprave o klinopisnih spominikih se moramo omejiti le na glavne in zanimive stvari.

Zmagoslavni Nabuhodonozor¹⁾, sin onega Nabopolasara, ki je s Kijaksarom vred razrušil Ninive, je s svojimi zmagami največ pripomogel, da se je ustanovilo kaldejsko kraljestvo, zadnji pojav in odsvit nekdanjega tako mogočnega in slavnega Babiloncev, trajajočega le 87 let, od 625. do 538 pr. Kr. Ko so padale Ninive in ž njimi močno, skoro nepremagljivo asirsko kraljestvo (okoli leta 606.), sta se Babilonija in Egipet trgala za asirsko dedščino. Lepe in bogate dežele med sredozemskim morjem in Evfratom so posebno vzbujale pohlep in zavist zemljelačnih Faraonov in Babiloncev. Faraon Necho II., sin Psametiho, je, komaj zasedši prestol, hotel pograbititi Palestino, Sirijo in sprednje-azijske dežele, ki so se nekdanje klanjale egiptovskemu žezlu. A tu se mu v bran postavi bogaboječi judovski kralj Jozija, pa bil je od njega premagan in smrtno ranjen v bitki pri Megidu leta 609. Zmagovalec Necho je nato drvil s svojimi četami naprej skozi Sirijo in si podjarmil dežele med sredozemskim morjem in Evfratom. Vendar malo časa, kaka tri leta, se je veselil Necho novega plena. Novobabilonski kralj Nabopolasar je poslal proti njemu svojega izvrstnega vojskovodjo, namreč sina Nabuhodonozorja, ki je popolnoma pobil kralja Neha pri nekdanjem hetskem mestu Karkemišu ali Circeziyu l. 606. in mu vzel osvojene dežele. Med tem je umrl bolni Nabopolasar in Nabuhodonozor je zasedel babilonski prestol (604—561). Iz početka je vladal mirno, pozneje pa so se mu uprli Judje ter se zvezali z Egipčani. Nabuhodonozor je prišel nato dvakrat z železno šibo v Jeruzalem ter pokoril zaporedoma Jude in

¹⁾ Ime Nabuhodonozor slove v klinopisih: Nabukudur-usur t. j. Nebo, krono brani! Potemtakem je le ona pisava, ki se nahaja pri Jeremiji 40, 28, namreč Nebukadrezar, prava, Nebukadrezar pa je le pokvarjeno iz Nebukadrezar.

njihova kralja Joakima in Jehonijo, odvedši s seboj v Babilonijo tisoče ljudstva, vojakov, delavcev in velmožev judovskih ter dragocenosti templja jeruzalemskega. Ker pa uporni Judje le niso mirovali, obsedel je Nabuhodonozorjev vojskovodja Nabusaradan leta 589. pr. Kr. Jeruzalem z veliko vojsko ter ga po dveh letih prisilil, da se je udal. Zadnji judovski kralj Zedekija je bil ujet, oslepljen in odveden v babilonsko sužnost z ostalimi vojaki in z ljudstvom. Jeruzalem in njegov velelepi, sloveči tempel so sežgali, mestne zidove pa podrli.

Manj srečen je bil Nabuhodonozor v boju proti feniškemu mestu T i r u, katero je oblegal trinajst let (585—573). Srečnejši pa je bil vojskujoč se zoper E g i p č a n e. Kakor neki egipovski napis pripoveduje, vdrl je Nabuhodonozor leta 572. v Egiptet ter prodrl tje gori do mej Etijopije. Faraona Hofra je premagal; mesto njega je prišel na prestol četovodja Amasis.

Dovršivši svojo vojsko zoper uporne Jude in utrdivši si kraljestvo, je sklenil bogaboječi Nabuhodonozor zahvaliti se svojim bogovom zaščitnikom ter v spomin in zahvalo postaviti velikansko soho. Kakor piše Danijel (III, 1), je dal Nabuhodonozor napraviti zlato soho visoko kakih 60 lahtov, široko 6 vatlov ter jo postavil na planjavi Dura v babilonski provinci. Da te mere niso pretirane ali sploh nemogoče, se spozna iz gorostasnih asirskih in babilonskih kipov in iz poročil starih zgodovinarjev. Herodot poroča (Hist. I, 183), da je stal v babilonskem templu kip nekega boga iz čistega zlata visok 12 lahtov. Dijodor Sicilec pa piše (Bibl. hist. II, 9), da je mitična kraljica Semiramida na sredi Babilona dala zgraditi Belu ogromen tempel in v njem postavila tri zlate kipe Jupitra (Bela), Junone in Ree. Prvi kip je predstavljal korakajočega Bela in bil visok 40 čevljev ter težak 150 babilonskih talentov.

Izmed kipov izkopanih iz asirskih podrtin omenjamo krilatega genija 8 čevljev visokega, moža z opico in Asurbanipala bogovom darujočega iste velikosti. Kdor temu ne veruje, naj se potruži v pariški Louvre ali v britski muzej v Londonu, kjer se bo čudil ogromnim krilatim bikom, ko hiša visokim, in gorostasnim stebrom, ki so nekaj podpirali prestolno dvorano palače Apadane, zgrajene od perzijskega kralja Artakserksa Mnemona. Tudi egipčanska sfingapri Gizeju. visoka 66 čevljev in nebrojno velikansko stebrovje narodnega egipčanskega templja v Karnaku pričata, da so orjaki starega veka bolje znali izraziti veličastvo in neskončnost božjo kakor mi pritlikovci.

Ni pa treba misliti, da je bila ogromna soha, katero je Nabuhodonozor dal postaviti

svojemu bogu. vsa iz čistega zlata, saj bi cela Babilonija ne imela toliko zlata, marveč bila je samo pozlačena. Tudi ne misli, da je bila soha sama tako visoka, ampak s stebrom vred, na katerem je stala.

Pobožni Nabuhodonozor omenja večkrat in spoštljivo boga Merodaha (Marduka) in Neba v svojih napisih. Tako n. pr. pravi v svojem velikem napisu: „Čast boga Marduka sem razširjal, onega velikega boga, ki me je ustvaril, in njegova dela sem veličal. Bog Nabu, ki se rodi sam od sebe, vzdržuje moje kraljestvo, zakaj jaz sem vedno poviševal čiščenje njegovega carujočega božanstva.“¹⁾ Potemtakem je Nabuhodonozorjev zlati kip najbrž predstavljal jednega izmed teh dveh bogov, ne pa, kakor nekateri menijo. Nabuhodonozorjevo osebo.

Ko se je imela soha slovesno posvetiti, ukazal je kralj vsem svojim deželnim namestnikom in predstojnikom, sodnikom in pravdoznancem, sploh vsem uradnikom in mnogobrojnemu narodu svojega kraljestva, naj pridejo jo častiti in sicer na planjavi Dura. Ta planjava, ki je tudi klinopiscem znana, je južno od Babilona ter zarad svoje ravnine in razsežnosti jako pripravna za velike ljudske zборе in slovesnosti. Ker je bila soha zelo visoka, so jo zbrane množice lahko videle od vseh strani.

Kralj je zagrozil onim, ki bi ne hoteli počastiti njegovega kipa, da jih vrže v ognjeno peč. Samo Danijel in njegovi trije tovariši se niso hoteli klanjati maliku. Razsrjeni kralj jih je opominjal in jim pretil s kaznijo, a ko to ni nič pomagalo, dal jih je vreči v razbeljeno peč. A ogenj se ni dotaknil mladeničev, zaupajočih v svojega pravega Boga. Sežigati zlodejce v razbeljeni peči je bila stara navada babilonska. Napis nekega babilonskega cilindra poroča, da so vrgli Babilonci nekega moža Dunana, ki je klel bogove, v ognjeno peč ter ga sežgali.²⁾

Nabuhodonozor ni bil samo izvrsten vojskovodja, ampak tudi velik stavbar in spreten upravitelj. Glavno mesto Babilon je tako temeljito popravil in z novimi stavbami olepšal, da je postalo jedno izmed najlepših in največjih mest starega sveta. Sredi mesta se je vzdigoval v sedmih ali osmih odstavkih stari in ogromni tempel Belov, v katerem je stal kip tega boga. Dijodor Sicilec in Herodot govorita o tem narodnem templu in njegovih zlatih kipih, mizah, kadilnicah itd.; najbrž je to isti tempel, katerega nazivljejo klinopisci E-sagila, posvečen Merodahu, ki je v poznejših časih slul sploh kot bog Bel. Nabuhodonozor je dal ta tempel

¹⁾ P. Giuseppe Brunengo, L'impero di Babilonia e di Ninive. Prato 1885, II. zv. str. 252.

²⁾ G. Smith, History of Assurbanipal str. 157.

in druge n. pr. oni v Borsipi (E-zida) popraviti in olepšati, kakor smo spredaj že poročali, govoreč o Birs-Nimrudu.

Drugo imenitno delo Nabuhodonozorjevo je bila krasna in velika palača, katero je prizidal stolnici svojih prednikov. Stala je ob Evfratu severno od templja E-sagile. Oppert in Rassam menita, da ležé ostanki te palače med podrtinami holmca El-Kasr, ki v arabskem jeziku res pomenja palačo.

Najbolj pa je zaslovel Nabuhodonozor kot stavbar zaradi svojih visečih vrtov, ki so bili izmed sedmerih čudes starega sveta. Sicer slujejo ti vrtovi kot delo mitične kraljice Semiramide, ali Dijodor Sicilec, ki jih v svoji knjigi (Bibl. hist. II, 10) opisuje, pripominja izrecno, da jih ni Semiramida, ampak neki sirski kralj svoji ženi na ljubo sezidal. Flavij Jožef pa pripoveduje (Ant. 10, 11. 1. c. Ap. 1, 19) po Berosu, da je ta kralj bil Nabuhodonozor. Ti vrti so sloneli na obokanih terasah, na katerih so rastla krasna drevesa in duhteči grmi. Neka vodna priprava je oskrbovala iz Evfrata potrebno vodo za namakanje vrtov in za vodomete. Dijodor in Beros pravita, da je kralj te vrte sezidal iz ljubezni do svoje žene (Amytis ali Nitoktris?), ki je bila iz Medije doma in je sredi jednomerne planjave babilonske želela videti en miniature gore in gaje svoje domovine. Vrh najvišjega odstavka teh vrtov je stala druga nova palača Nabuhodonozorjeva. Sledove teh bajnih vrtov in vodnih strojev je nekda našel Rassam v severnem holmu babilonskih razvalin, z imenom Babil.

Zelo imenitni so bili tudi oklepni zidovi štirijaškega ogromnega Babilona, katere je bil začel popravljati že Nabopolasar, dovršil pa sin njegov Nabuhodonozor. Obzidje je bilo dvojno: zunanje in notranje. Veliko zunanje obzidje je obsegalo Babilon na vsi vshodni strani ter bilo, kakor poročajo Herodot (Hist. I. 178—181), Dijodor Sicilec (II., 7), Plinij (Hist. nat. VI., 26) in drugi precej nasprotujoči si stari pisci, 300' visoko, 80' široko, obdano s širokim vodnim rovom. Znotranje starejše obzidje je imelo takisto globok rov. Zidovi so bili iz žgane opeke, katero so lepili z asfaltom. Vrh tega je bil na severni strani pred Babilonom takozvani medski zid 100' visok in 20' širok ter varoval mesto proti sovražnikom, od severa prihajajočim. Na tak način je bilo mesto na vse strani silno utrjeno in nepremagljivo.¹⁾ Sicer je imelo 100 vrat, a ta so bila z debelo kovino obita. Zidovi so bili potemtakem dovolj široki, da sta se, kakor

pravijo stari klasiki, dva vojna vozova lahko vstric vozila. Tudi ob bregovih Evfrata, ki je tekkel skozi mesto, so se vzdigovali zidovi z vrati; čolni in ladije pa so prevažale prebivalce od enega brega do drugega.

Sploh je Nabuhodonozor svoje stolno mesto tako obnovil, razširil in olepšal, da se sme imenovati on njegov drugi ustanovnik.¹⁾ Ko je torej Nabuhodonozor, kakor pravi sv. pismo, s ponosom gledal raz teraso svoje nove kraljevske palače na veliko mesto, na široko vodovje Evfratovo, na vrvež in metež po cestah in ulicah se gibajočega ljudstva, na svoje ponosne zgradbe in trdno zidovje, tedaj razumemo njegove samohvalne besede: „Ali ni to veliki Babel, katerega sem sezidal za kraljevo stanovanje z močjo svoje sile in v čast svoje slave?“ (Dan. 4. 27.) Ni bil še izustil teh bahatih besed, ko zaori glas z neba: „Tebi, Nabuhodonozor kralj, se govori: Tvoje kraljestvo preide od tebe, od ljudij te bodo pahnili in z živalimi in divjačino boš stanoval, seno boš jedel kakor vol, in sedem časov se bo izpremenilo nad teboj, dokler ne spoznaš, da vlada Najvišji v kraljestvu človeškem in da ga On izroči, komur hoče.“ Še tisto uro so se izpolnile te Božje besede nad Nabuhodonozorjem. Pamet se mu je zmešala, menil je, da se je izpremenil v vola ter živeč kot živina blodil po vrtilih svoje palače in bližnjih njivah, da so se ga vsi ogibali (Dan. 4., 28—30). Neverni „razumniki“ se sicer smejejo temu poročilu sv. pisma, a dovtipi o Nabuhodonozorju, kralju-volu, se porajajo le v takih razsvetljenih glavicah, kjer je dosti — slame. Vedeti je treba, da je med raznimi nadlogami, ki tepejo človeka, tudi bolezen, katero imenujejo stari pisatelji „metamorphosis“. moderni zdravniki pa „zoanthropijo“. Tak bolnik si umisli, da je postal vol, volk ali pes ter se vede in živi kakor žival.²⁾ V nekaterih trenutkih, takozvanih lucida intervalla, pa se zavedó zmešanci in ozdravé čez jedno leto, redkokrat čez dve ali tri leta. Tudi Nabuhodonozor je ozdravel in je zato zahvalil in veličal Najvišjega. (Dan. 4. 31.)

¹⁾ Navedena poročila starih pisateljev potrjuje več ali manj Nabuhodonozor sam v svojem velikem napisu, 620 vrst obsegajočem. Primeri: Brunengo, L'impero di Babilonia e di Ninive, vol II. p. 252—260. C. P. Tiele, Babylonisch-assyrische Geschichte, Gotha 1886; Das grosse Babel Nebukadnezar's, str. 441—454.

²⁾ Mnogo takih slučajev je zbral v svoji knjigi: Trusen, Sitten, Gebräuche und Krankheiten der alten Hebräer, Breslau, 1853, str. 205. Welcker, Die Lykanthropie, ein Aberglaube und eine Krankheit, v delu: Zu den Alterthümern der Heilkunde bei den Griechen, Bonn 1850, str. 157—184. I. Friedreich, Zur Bibel, 1848 Nürnberg I. 308. Rösch, Zeitschrift der deutsch. morgenländischen Gesellschaft, XV. str. 521. Tudi Herodot navaja take vzglede, takisto sv. Avguštin.

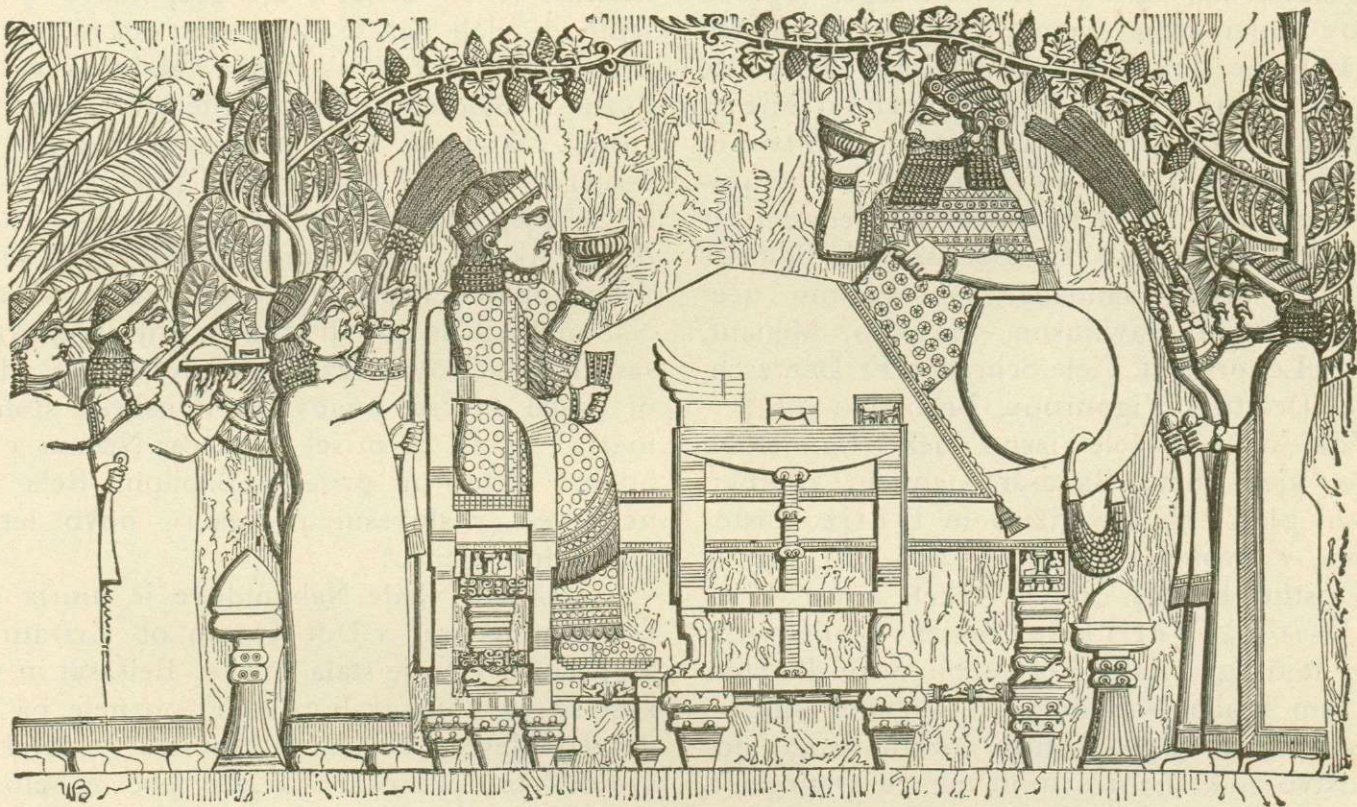
¹⁾ Mürdter - Delitzsch, Geschichte Babyloniens und Assyriens str. 247.

Ob času njegove bolezni je vodil državno krmilo glavar magov (rab-mag), najbrž oče Neriglisarov, z imenom Bel-zikir-uskum, kateri je bil menda rab-mag in katerega njegov sin nazivlje kralja, gotovo le zaradi tega, ker je vodil kraljevske posle ob bolezni Nabuhodonozorjevi

Da Nabuhodonozorjevi napisi molče o tem sramotnem dogodku, ni čuda. Bled spomin na to žalostno dōbo Nabuhodonozorjevega življenja nam podaje zgodovinopisec Abyden (pri Evzebiju, Praep. ev. 9, 41). Abyden piše, da je Nabuhodonozor, kakor poročajo Kaldejci, dovršivši svoje vojske, šel na vrh svoje palače ter po božjem navdihnjenju prerokoval razpad svojega kraljestva: „Pride perzijski mezeg,

ki bo vam s pomočjo vaših demonov naložil na tilnik trd jarem; sovzočitelj tega poraza bo tudi Medec Da bi on, prej ko prodá takó moje državljane, bil odstranjen in kot klatež blodil po brezpotnih puščavah, kjer ni videti nobenega sleda, ne mesta, ne ljudij, ampak se le divje zveri prosto pasejo in ptice okoli letajo! Ko je to rekel, bil je izpred očí ljudij naenkrat od vzet in je izginil.“ Dovolj je sličnih potez v Danijelovem poročilu in v tej kaldejski bajki, ki kažejo, da so Kaldejci, oboževalci svojega kralja, sramotno njegovo bolezen pripeli svojemu sovražniku — Ciru.¹⁾

Držeč se vspremeta Danijelove knjige, pridemo k zadnjemu kralju babilonskemu, ki je

Kralj in kraljica, obedujoča na vrtu. (Asirski relijef.)

zarad strašne božje kazni postal svarilen vzgled vsem lahkomiselnim, razuzdanim, bogoskrunskim in prevzetnim vladarjem. Kdo ne pozna Baltasarja in njegovega tragičnega konca? Kdo ni še slišal osodepolnih besed „mene, tekel, fares“, katere je pisala nevidna roka na steno njegove razkošne palače, ko je ravno pri ponočnem obedu rajal s svojimi velikaši, ženami in priležnicami in popival iz svetih posod, katere je bil Nabuhodonozor ugrabil v jeruzalemskem templu, ne zmené se za sovražnika, deročega v oblegano mesto? Vse posamezne, krajevne, osebne in časovne okoliščine, katere nam podaje Danijel v tej pripovedi, se natančno vjemajo s klinopisnimi poročili. Ker stari pisatelji nič ne vedó o kakem Baltasarju, poslednjem kralju babilonskem, so moderni

klevetniki sv. pisma prezgodaj zagnali krik, češ da sv. pismo tu zopet stvari zamenja, izprevrča ali celó izmišlja. Kar pa so našli v Babiloniji Nabunaidove anale in Cirov cilinder, ki obravnavajo razpad babilonskega kraljestva, se je izpričalo sv. pismo kot popolnoma resnično. Zares že to, da so našli ime Baltasarjevo, poplačuje vse trude in napore asirijologov.

Nabunaid, Herodotov Labynet, je bil prav za prav zadnji babilonski kralj, ki je vladal 17 let (555—538). Babilonci niso dosti marali zanj, ker se je pečal večinoma le z zgodovinskimi in starinoslovskimi študijami, obnavljal stare

¹⁾ Da se je ta kaldejska bajka razvila iz resničnega dogodka, katerega sporoča Danijel, dokazuje kaj spretno J. Knabenbauer, Commentarius in Daniele prophetam, Parisiis 1891., str. 135—136.

temple, prevažal v Babilon kipe bogov, pri tem pa zanemarjal svoje vladarske dolžnosti in ni zapazil pogubne nevarnosti, ki je pretila Babiloniji na vshodu od zmagovalnega Cira. Ko so se vojskovali Babilonci zoper Cira, je stal na čelu njihovih čet „kraljev sin“. Tudi ko je Cir premagal Nabonida, je po Nabonidovih analih sin njegov zapovedoval babilonski vojski, ki je pred zmagovalcem utekla v utrjeni Babilon. Kako pa se je imenoval ta Nabonidov sin in vojskovodja, zvedemo iz štirih ilnatih cilindrov, najdenih v oglih Nannarjevega templja v Uru, kjer nam poroča Nabonid, da je tega templja stolp obnovil. Konec teh napisov obsega neko molitev kralja Nabonida k solnčnemu bogu ter završuje s temi-le besedami: „Mene pa Nabunaida, kralja babilonskega, oprosti grehov zoper tvoje sveto božanstvo in dodeli mu življenje dolgih dni v dar! In kar se tiče Bel-sar-usurja, mojega prvorojenega sina, kal mojega srca, vcepi strah pred tvojim svetim božanstvom v njegovo srce, da ne privoli v grehe!“ Da je tu omenjeni Bel-sar-usur (Bel - štiti - kralja) isti ko Belšasar ali Baltasar Danijelov, trdijo dandanes vsi razumni učenjaki n. pr. G. Rawlinson, Maspero, Ménant, Oppert, Lenormant, Tiele, Schrader, Fr. Delitzsch, Sayce, Delattre, Vigouroux, Brunengo itd.

Zdaj nam je šele jasno neko Danijelovo mesto, kjer obeta Baltasar Danijelu preroku škrlatni plašč, zlato verižico in tretje dostojanstvo v svojem kraljestvu, ako mu razreši skrivnostne besede „mene, tekem, fares“. (Danijel V. 16.) „Tretji knez bodeš v kraljestvu!“ Zakaj ne drugi? Zato, ker je bil drugi Baltasar sam, sin kralja Nabonida. V sličnem slučaju obeta Faraon egiptovskemu Jožefu drugo dostojanstvo za kraljem samim, ne pa tretjega.

Po teh pojasnilih podajmo čitateljem pripoved o osvojenju Babilona, kakor nam jo podajajo klinopisni spominiki, oziroma Cir sam, ki je ukazal babilonskim duhovnom to v svojo slavo zapisati!

Cir je bil iz početka kralj Anšan-a t. j. nekega mesta in dežele vshodno od Suz, torej v deželi Elam ali v Suzijani.¹⁾ Sam se nazivlje „sin Kambizov, vnuk Cirov, pravnuk Šišpisov“ (Teisp[es]ov). Svoje gospodstvo je kmalu razširil na Perzijo, kjer je vladala postranska, sorodna mu dinastija, in pozneje, ko se mu je to posrečilo, spravil je še Medce pod svoje žezlo. Nabonid pravi o tem na nekem napisu,

govoreč o obnovljenju templov v Harranu in Sefarvaimu: „Cir, kralj Anšana, njih mladi sluga je z malo svojo vojsko uničil barbare (Manda) daleč se raztezajoče; ujel je Ištuvega (Astyaga) kralja barbarov in ga je vlekel zvezanega v svojo deželo.“ To se je zgodilo leta 549., ko je Cir osvojil in oplenil glavno mesto Medcev Ekbatano. Tem potem je mladi Perz postal mahoma vladar precejšnega kraljestva, vodja močnih čet in dedič vseh medskih zakladov.

Kakor poroča Herodot, so se ustrašili egiptovski Faraon, babilonski kralj Nabonid pa lidski Krez teh zmag nevarnega jim soseda. Zvezali so se torej, da se v bran postavijo skupnemu sovražniku. A Cir je hitro premagal Kreza, ki je blezu na svojo roko počel vojsko. Za tem je Cir utrjal svoje gospodstvo v osvojenih deželah ter se šele čez nekaj let lotil drugega v trozvezi — kralja babilonskega. Pobožni a malomarni Nabonid je bival, kakor poročajo takozvani anali njegovi, od 7. do 11. leta svojega vladanja „v mestu Tema“, med tem ko je njegov sin z velikaši in vojsko stal v deželi Akad, t. j. v severni Babiloniji ter se upiral daljnemu prodiranju Cirovemu. Pisatelji Nabonidovih analov ali kronike pripisujejo kralju samemu na rovaš razpad kraljestva, češ da se ni brigal za čast bogov babilonskega stolnega mesta. „Kralj ni prišel (meseca) Nizana v Babilon. Nebo ni prišel v Babilon, Bela niso nesli ven (v slovesni procesiji), novo leto je bilo odpravljeno.“

V 9. letu vlade Nabonidove je umrla mati kraljeva in sicer v Dur-Karasu ob Evfratu nad Sipparom, kjer je stala vojska. Belšasar in velikaši so jo objokavali tri dni, pozneje pa cela dežela. Meseca Nizana istega leta je zbral Cir svoje čete, prekoračil Tigris pod Arbelo ter premagal in ubil nekega mezopotamskega kralja. Vkljub temu se Nabonid ni zmenil dosti za pretečo nevarnost ter dal prenesti kipe bogov iz raznih mest severne Babilonije v stolno mesto, meneč, da mu bodo ti pomagali bolj kakor lastna moč. To dovažanje in prevažanje svojih ljubljenih bogov je oskrboval kratkovidni Nabonid celó v 17. letu svoje vlade, ko je Cir stal že pred vrati. Babilonska vojska se nazadnje toliko ojunači, da se udari s Cirovimi četami, a bila je pri Upi-ju blizu Sipparja premagana. Tudi mesto Sippar je bilo osvojeno brez bitke, in kralj Nabonid je pobegnil nato v stolnico Babilon. 12 dni pozneje je prišel Cirov vojskovodja Gubaru (Gobrija), „namestnik dežele Gutium“ pred Babilon in se polastil mesta brez bitke. Cir tedaj ni bil navzoč. Tega si ne moremo drugače razlagati, kakor da so nekateri meščani sami izdali mesto sovražniku, saj je bilo dobro utrjeno.

¹⁾ Zategadel domnevata Oppert in Sayce, da Cir ni bil Perzijec ampak Elamec. Ali Cir izvaja svoj rod prav izrecno od Ahamenidov, ki so bili plemeniti Perzi. Tudi sv. pismo ga imenuje „kralja Perzov“. (II. Par. 36, 22. I. Esdra I. 1.) Primeri Tiele, navedeno delo, str. 469.

Najbrž je bila v Babilonu stranka nezadovoljnežev, katera je tembolj rastla, čimbolj malomaren je bil kralj in čim bolj nezmožna je bila njegova vojska. Kralj Nabonid je bil v Babilonu ujet. Kakor poroča Beros, ga je Cir poslal v Karmanijo za svojega namestnika, najbrž ker se mu ni zdel nevaren. Dvomimo pa, ali je to res. Štiri mesece pozneje (3. Markešvana) je prišel Cir sam v Babilon in postavil Babiloncem, katerim se je kazal zelo ljubeznivega, Gubara (Gobrija) za svojega namestnika.

Žal, da je ravno konec Nabonidovih analov tako okršen, da nam ni moč razbrati iz njih, je-li umrl oziroma bil umorjen kralj sam ali pa njegov sin Baltasar. Konec govori namreč o smrti kralja, oziroma kraljevega sina in o javnem žalovanju za njim.

Tudi Cirov cilind, katerega je začrtal kak babilonski svečenik po ukazu Cirovem, poroča, da se je bil Nabonid zagrešil zoper Merodaha, boga mesta Babilona, s prevažanjem drugih mestnih bogov in odpravo vsakdanjih žrtev. Zato se je oziral Merodah po vseh deželah, da bi dobil mesto Nabonida drugega vladarja, ki bi bil po njegovih mislih in željah. Med vsemi pa je izbral Cira, kralja mesta Anšana, da vlada vsemu svetu. Tega je pozval, da gre v mesto Merodahovo, namreč Babilon. Bog je šel ob njegovi strani kot prijatelj in je dal vstopiti v Babilon njegovim četam, brezštevilnim kakor so vode Evfratove, brez boja in bitke. Nabonida pa je izročil Cirovi roki. Prebivalci cele Babilonije, ves Sumer in Akad, vsi velikaši in duhovniki so se klanjali Ciru in poljubljali mu noge. Veseleč se, da je zakraljeval. „Ko sem v Babilon milostivo vstopal in med radostjo in ukanjem v palači kraljev svoj prestol zasedal, mi je pridobil Merodah, veliki gospod, velikodušno srce babilonskih prebivalcev, med tem, ko se vsaki dan prizadevam za njegovo čast. Moje brezbrojne čete hodijo po Babilonu v miru; v celem Sumerju in Akadu nisem imel grajalcev. Svetišča Babilona in vse njegove utrdbe (?) sem obnovil v miru... Bogove sumerske in akadske, katere je Nabonid v žalost boga bogov (Merodaha) v Babilon prenesel, sem v miru postavil v njih svetišča po ukazu Merodaha, velikega gospoda. Vsi bogovi, katere sem prenesel na njihova stalna mesta, naj posredujejo vsaki dan v svojem dobrem srcu pred Belom in Nebom, da mi podarijo dolgost dni; naj blagoslovijo moje početje z uspehom.“

Mimogredé bodi omenjeno, da se po teh napisih kaže Cir kot politeista, čestilca babilonskih bogov, katerih dva najvišja kliče na pomoč zase in za svojega sina Kambiza. Zaradi

tega je treba dati slovo ukoreninjenemu mnenju, češ, da je Cir Jude zategadel izpustil iz babilonske sužnosti, ker je bil tudi on monoteist kakor Judje, in sicer molivec dobrega boga Ormuzda. „Bog je napravil Cira za svoje sredstvo, da bi izvoljeno ljudstvo v njegovo domovino povrnili — tako dobro pripominja Sayce¹⁾ — ne zaradi tega, ker je bil kralj Anšana monoteist, ampak zato, ker je čas izkušnje in kazni judovske potekel. Orodja božja so lahko vredna in nevredna.“

Čudno je tudi to, da babilonski glavni bog Merodah govori, da je izbral Cira med vsemi vladarji zaradi njegove pravičnosti, slično kakor sv. pismo Iz. 45, 4, 5, 13.

H koncu nam je še primerjati Danijelovo poročilo o padcu mesta in kraljestva babilonskega s podatki starih pisateljev in s klinopisnimi odlomki.

Sv. pismo piše, da je kralj Baltasar, gosteč se in rajajoč sredi svojih velikašev in žen, zagledal na steni preroške besede, katere mu je razložil Danijel, ter pripominja, da so se še tisto noč izpolnile. „Tisto noč je bil ubit Baltasar, kralj kaldejski, in Darij Medec mu je sledil v kraljestvu, star 62 let.“ (Dan. V., 30, 31.)

Kakor smo videli, poročajo Nabonidovi anali in Cirov cilind, da je Cirova vojska z Gobrijo na čelu zasedla Babilon brez boja in bitke ter da je bila sprejeta od meščanov z veseljem. S klinopisnim pomanjkljivim poročilom se vjema precēj kaldejski zgodovinar Beros (pri Flaviju Jožefu c. Apion. I., 20.)

Ta pripoveduje, da se je vzdignil Cir v 17. letu Nabonidove vlade z veliko vojsko proti Babilonu. Zvedevši to se mu Nabonid postavi z vojsko v bran, a ko je bil v ravnini zunaj Babilona premagan, pobegne z nekaterimi svojimi vojaki v Borsipo, predmestje (?) Babilona ter se vanj zapre. Cir poruši nato zunanje zidove Babilona, ker se mu je zdelo preveč utrjeno. Potemtakem je bil Cir tedaj že gospodar glavnega mesta. Nato je oblegal Cir Nabonida v Borsipi, ta pa se je prostovoljno udal milosti zmagovalčevi. Cir ga ni usmrtil, temveč mu dal slobodno bivališče v Karmaniji, kjer je konec svojega življenja preživel in umrl.

Herodot (Hist. I., 190, 191) se nekaj oddaljuje od Berosa in klinopisnega poročila, nekaj pa približuje sv. pismu. Najprej pravi, da se je Cir dolgo časa mudil s prekopavanjem reke Ginda, v katerem je utonil njegov konj ljubljene. Babilonci so šli z vojsko Ciru naproti, a bili premagani zunaj mesta. Nato so se zaprli v Babilon ter zaupajoč na svoje utrdbe

¹⁾ A. H. Sayce, *Alte Denkmäler im Lichte neuer Forschungen*, Leipzig, str. 189.

in nakopičeni živež čakali mirno izida. Cir si je zaradi tega izmislil neko zvijačo; dal je namreč napeljati reko Evfrat, ki je skozi mesto tekla, v veliko jezersko dno nad Babilonom, katero je bila dala izkopati neka prejšnja babilonska kraljica, in ko je na tak način voda v Evfratovi strugi upadla, udrli so Cirovi vojaki od dveh strani v mesto. Bilo je to po noči, ko so Babilonci, nič hudega sluteč, praznovali neko svetkovino. Pozabili so zapreti celó vrata ob bregovih Evfrata in zato je Cirova vojska lahko zasedla mesto ter iznenadila popivajoče in rajajoče Babilonce. Tudi Ksenofont govori o zaspanih in pijanih Babiloncih (Cyropaedia VII., c. V. n. 20—21).

Gledé na ta navskrižna poročila o osvojenji Babilona trdimo, da govori sv. pismo prav, zakaj to nam velja še zmerom kot od Boga navdahnjena knjiga, dasi mu klinopisno poročilo navidezno nasprotuje.

Gotovo je bil Baltasar kot Nabonidov sin, vojskovodja in sokralj. umorjen ono noč, ko je Cirova vojska skozi strugo upadlega Evfrata vdrla v rajajoče mesto. Ta stavek podpiramo s temi-le dokazi:

1. Nabonidovi anali in Cirov cilinder, govoreči večinoma le o končnem izidu vojske, t. j. o osvojenju Babilona, ne črhnejo ni besedice, kako se je zgodilo; torej ne nasprotujejo naravnost sv. pismu, ki piše, da se je to zgodilo o ponočni slovesnosti po neki zvijači.

2. Poročilo grških pisateljev Herodota, Ksenofonta in drugih pač ni izmišljeno, ampak njegovo jedro se tudi od novejših učenjakov šteje za resnico. Saj potrjujejo to indirektno tudi klinopisni spominiki, pišoči, da je Cirova vojska zasedla Babilon brez ovir in težkoče.

3. Tudi Izaija XIII., I—XIV., 27; XXI., 5. Jeremija LI., 39, 57 namigujeta na žroče in popivajoče Babilonce za časa obleganja.

4. Da je bil Baltasar tisto noč umorjen, kakor poroča Danijel, ni dvomiti. Saj je bil po klinopisnem poročilu takrat v Babilonu s svojo vojsko. Ob okršenem koncu Nabonidovih analov se omenja smrt nekoga in javno žalovanje po njem. Nekateri menijo, da je bil ta umrli kralj Nabonid, drugi pa njegov sin Baltasar. Da je bil kralj umorjen, poroča tudi Cyropaedia VI., 7.

5. Kakor znano, se je Babilon pozneje dvakrat uprl Perzijcem. Darij Histaspov pripoveduje v svojem behistanskem napisu, da sta zaporedoma dva sleparja pobunila Babilonce zoper njega, rekoč: „Jaz sem Nabuhodonozor, sin Nabonidov.“ Ta njihova govorica dokazuje, da je Nabonid res imel še jednega sina, ki se je imenoval Nabuhodonozor in je

takrat še živel. Ker pa sleparja o Baltasarju molčita, je znamenje, da ga ni bilo več med živimi.

6. Zmagovalni Cir je rad prizanesel Nabonidu, kakor nekdej Astijagu in Krezu, posebno zato, ker se mu ni zdel nevaren; težko pa je Cirova vojska prizanesla Baltasarju, ki je bil vojskovodja Babiloncev in se je ž njo prej dolgo vojskoval. Prvi ni bil priljubljen narodu in velikašem, drugi pa.

Malo desetletij je obstajalo novo babilonsko kraljestvo, čegar jedini veliki vladar je bil Nabuhodonozor. Da je kraljestvo tako brzo propadlo, je bila kriva otrpla omika in razuzdanost babilonska. Veliki Nabuhodonozor je sicer znal utrjevati in lepšati mesto, a ni znal vcepiti prastari omiki in življenju babilonskemu novih močij.

Dasi je Cir razrušil babilonsko kraljestvo l. 538., vendar je Babilon še nekaj časa cvetel kot glavno mesto. Zaradi dvakratnega vstanka je Darij Histaspov bil prisiljen podreti zidove, stolpe in utrdbe mesta Babilona l. 488. Kruti Kserks pa se je lotil celó slavnega Belovega (Merodahovega) templja ter odvedel njegove zaklade in zlati kip Belov in dal vrh tega še vse mesto opleniti. Od tega časa je jel Babilon mahoma razpadati. Aleksander Veliki, uvidevši ugodno njegovo lego, ga je hotel vzdigniti iz podrtin k novemu življenju in slavi, a prezigodnja smrt mu je utrgala visokoteče namer.

Ko je Nikanor ali Nikator ustanovil Selevcijo, Parti pa ne daleč od Babilona drugo glavno mesto Ktesifon, je Babilon izgubil svoje stanovalce in — kamenje, katero so porabili k zidanju teh dveh mest. Že ob času Kristusovem je bil Babilon, kakor pravi Strabon, „nič kakor samo zidovje“, po besedah Plinija pa — puščava.¹⁾

In tako je padel Babilon, ki se je bil prvi prevzel in uprl zoper Boga, zidajoč nebotični stolp pod vodstvom Nemrodovim; padel je Babilon, iz katerega stoternih vrat so se vsipale vojne čete, rušile kraljestva in mesta ter odvažale domov premagane narode v kruto sužnjost; padel je Babilon, ki je uničil tempel jeruzalemski in sveto mesto; padel je simbol hudičeve države, Bogu nasprotujoče, gnezdo razuzdanosti in nasilstva. Uresničile so se vse grožnje prerokov Izaije, Jeremije, Danijela in Habakuka, gledajočih v duhu že toliko časa prej način in posledice njegovega razdejanja. Največji prerok stare zaveze je v jednom najbolj poetičkem delu svojih klasiških prerokovanj peval iz duše vsem zatiranim narodom, vese-

¹⁾ Strabo XVI. Plin. H. N. VI., 26. Pausan. Arcad. VIII., 33.

lečim se, ko so začuli, da je padel prevzetni Babilon: „Kakó je prenehal voj, počiva tlaka! Gospod je strl zlobnih palico, žezlo nasilnikov, ki je teplo narode z udarci brez prenehanja, ki je jarmilo kruto ljudstva, preganjajoč jih ljuto. Zdaj počiva in molči ves svet, razlegajo se veselospevi. Veselé se tudi jelke radi tebe in cedri Libanona (rekoč): „Kar si padel, ne vspne nobeden se do nas, da nas poseče.“ Peklo je od zdolaj zadrželo ti nasproti, vzbudilo ti je duše mrtvih, zemlje glavarje, veleč vseh narodov kraljem (vstati) s svojih prestolov. Vsi začno ti govoriti: Tudi ti si ranjen kakor mi? tudi ti nam jednak? K peklu pahnjena je prevzetnost tvoja, šum tvojih harf. Ležišče ti so črvi in molji tvoja odeja. Kakó si padel z neba, ti danica, zarje sin! Kakó si zgrudil se na zemljo, narodov krotilec! Ki govoril si v svojem srcu: Na nebo čem se vspeti, čez Gospoda zvezde čem postaviti svoj prestol, vsesti čem se na gori zborovanja¹⁾ na daljnem severu, popeti čem se k višavam oblakov in biti enak Najvišjemu, ali v pekel si strmoglavljen, v najglobočje brezno.“ (Izaija XIV., 4—15.)

¹⁾ Gora zborovanja, babilonski Aralu, je bila po babilonski mitologiji na severni strani Babilonije ter je veljala kot nekaj Olimp za sedež bogov in vhod v peklo.

Kdor je videl siromašne ostanke nekdanjega Babilona: nelične podrtine in kupe peska, danes bivališče divjim zverém, se je prepričal, da so se do pičice izpolnile druge besede istega preroka:

„In Babilon, kraljestev dika, prevzetnih Kaldejcev ponos, postane kakor Sodoma in Gomora, kateri je Gospod razrušil. Na veke ne bodo v njem več prebivali, zapuščen bode od roda do roda. Tam ne razpne noben Arabec šotorja, noben pastir ne bo dal leči tam svoji čredi; marveč zveri puščave bodo tam počivale in napolnjevale njih domove s tuljenjem. Noji bodo bivali ondi in divji kozli tam skakali. Odgovarjali si bodo šakali in divji psi v palačah razuzdanosti.“ (Izaija XIII., 19—22.)

Popravki. Obrnjeni tiskani v na perzepoljskih prepisih ne pomenja, da je *a* kratek, ampak da ga mora čitatelj sam dostaviti. Kardunijaš bo težko hebrejski Gan-eden, t. j. raj veselja, paradiž, ker je beseda kosejska. Nakši-Rustam ne stoji tam, kjer ga riše naša geografska karta, ampak nad Perzepoljem. Str. 730 čitaj nam. „elamljanski zaliv“ *elanitski zaliv* (sinus ailaniticus). Elamljani so prišli zopet k moči in samostalnosti po kralju Rimsinu, ne samo „za kralja Rimsina“. Tako n. pr. je vladal od l. 1009.—1004. pr. Kr. v Babiloniji neki kralj Elamec.

Materina ljubezen.

(Francoska pripovedka.)

„Če ljubi me takó srcé.
Kot vedno usta govoré,
Do materine stópi kočé,
Prinesi njé srcé mi — vroče!“

To draga mu dejala je
In sladko se smejala je,
Češ, mater svojo mi umôri,
V dokaz ljubezni to mi stôri!

Pač bojni v njem besní vihar,
Besnél strašnejši ni nikdar:
Boj bíje dvojna v njem ljubezen,
Zanj hujši je kot meč dvorezen.

Le malo čas boj trpí,
Pogleda njó in odhití
Tjà v máterino kočó belo,
Da dovrší prestrašno delo.

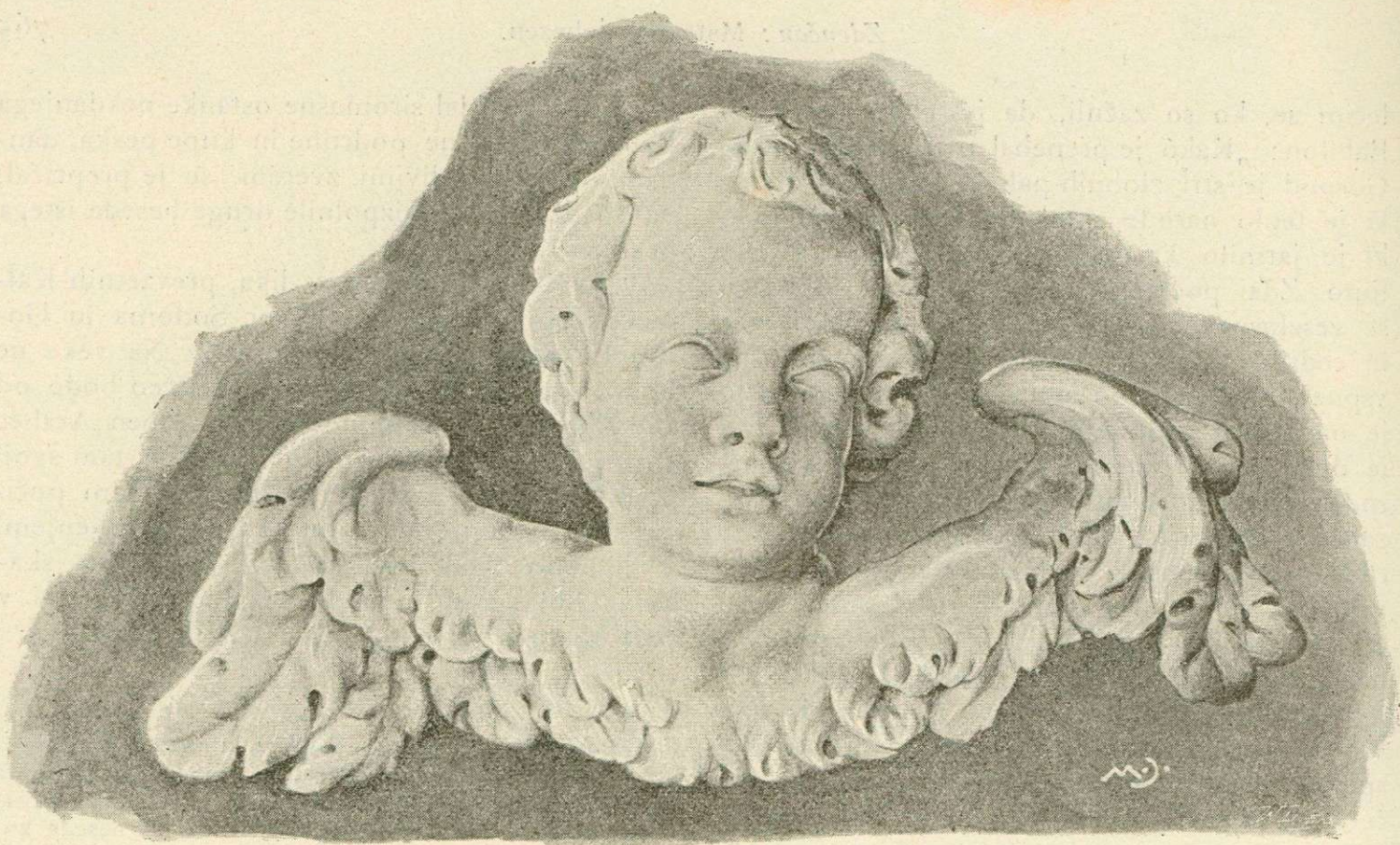
Storí tu nečloveški sin
Najdrznejši na zemlji čin . . .
Oj solnce svétlo — le zagrni,
S temó zastrí umor ta črni!

In s hladnokrvno sin rokó
Iztrga njej srcé gorkó;
Oj to srcé, takó ljubeče,
Kakó v rokàh sinú trepeče!

Ostavi rodni dom takoj,
Gorkó srcé nesoč s seboj;
Ko pa želi k njej naglo priti,
Na cesti pade kameniti.

Tu — groza! — še srcé vzdrhtí,
In mílo mu pregovorí:
„Sin, hude čutiš bolečine?“
Vstrepeče zadnjič in — promine.

Zdenčan.

Angelček z oltarja frančiškanske cerkve v Ljubljani. (Izklesal Robba.)

Ob desetletnici.

Prebil je „*Dom in svet*“ deset let! Pred desetimi leti se je rodila misel, naj dobé Slovenci zabaven in poučen list, ki jim bo v umetnosti, v vedi in v življenju kazal pot do pravih vzorov.

In dobili smo list. Bil je slaboten, neznaten.

Kako tudi drugače? Kaj naj stori jeden človek? Pisatelji na glasu so se sramovali, da bi pisali za tako majhen list. Torej naj bi bili pristopili mlajši? Da, pristopali so — a počasi, počasi. „*Dom in svet*“ je v roki duhovnikov, in iz rok duhovnikovih — kaj naj neki pride dobrega? tako so modrovali nezaupneži, katerih so naše žalostne razmere vzgojile brez števila.

Urednik našega lista je imel hude boje z neprijatelji. Mnogokrat si je klical: „Kaj mi je tega treba, da si grenim življenje in izpodkopujem zdravje? Čemu bi nadlegoval Slovence s svojim listom? Stokrat lože bi živel brez njega.“ A le za hip, le včasih je tako omagoval in omahoval. „List je potreben, list mora biti“, zaklical je in zopet šel z veseljem na delo.

Premagal je prve težave, podrl zidovje nezaupnosti, utrdil si roko, pripravil si orodje in orožje ter delal, kolikor je mogel. Pristopili so vrli pisatelji, oklenili so se ga naročniki, list je rasel od leta do leta: tako je „*Dom in svet*“ danes list, ki je znan ne samo Slovincem, ampak tudi drugim Slovanom.

Ob desetletnici navdaje izdajatelja veselje, da je ta — najhujša doba za njim, da je minula.

Z veseljem se ozira sedaj v bodočnost. Saj upa trdno, da bodočnost ne bo hujša, kakor je bila minulosť. In če hujša ne bo, kaj bi se je bal?

Pa naj malo pojasnimo, kaj je delalo v minulosť težave!

Veliko težavo dela dobrohotečemu katoliškemu uredniku to, da so možje na verski strani, dobri katoličani, premalo prepričani o potrebi leposlovja. Zato beró radi, a pišejo ne radi. Kaj je temu krivo, ne preiskujemo. A to je gotovo, da bi nas vsaj velikanska škoda, katero delajo med mladino slabi leposlovni spisi, morala vspodbosti k vsestranskemu delovanju. Ako nečemo, da beró slabe stvari, dajmo jim dobrih! In kako lahko bi jih dali! Koliko talentov je med duhovniki, koliko med dobrimi učitelji in drugimi omikanci, ki bi lahko izdelali krasne proizvode in bi koristili dobri stvari neizrekljivo mnogo, pa nečejo in se ne potrudijo. Zato še jedenkrat poudarjamo, da se premalo zavedamo tiste škode, katero delajo našemu narodu, zlasti mladini, nenravni, veri neprijazni leposlovni spisi.

Težavo so delale uredniku naše neugodne zunanje in notranje razmere. Slovenec

malo velja pri naših sosedih; ne zaupajo mu; mislijo, da je hudoben, potuhnjen, nevaren državi. Tudi naš ljubi „*Dom in svet*“ si je bil nakopal radi neke ovadbe (kdo vé, kdo mu je bil toliko prijazen!) sum, da ni dobrega avstrijskega duha. Čudno vendar! Prav ta namen si je bil poleg drugih stavil urednik, da hoče vzbujati avstrijsko domoljubje in poveličevati našo širšo domovino, in vendar so v njem neprijatelji iztaknili pregreho! Hvala Bogu, da se je ta nakana nasprotnikom slabo obnesla. Naš list je dobil pohvalo z najvišjega mesta, in sedaj se blišči „*Dom in svet*“ v knjižnici presvitlega našega vladarja. — Še večje težave pa so mu delale naše domače neugodne razmere. Saj je dovolj znano, da je pri mnogih list obsojen že zato, ker ga izdaje katoliški duhovnik, zato, ker dela za npravna in verska načela, četudi s tem ne škodi pravi umetnosti in vedi niti najmanj. Očitala se mu je omejenost, da ne pušča pisateljem slobode, da je le za otroke, da je prepobožen i. t. d. In vendar je vsakdo videl, da smo zastavili vse moči za prospeh vede in umetnosti ravno na oni strani, kjer smo bili dotlej najslabši. — Kako težko je vsem ugoditi, pokazali so drugi, ki so izražali željo, naj bi bil list bolj verski, bolj delaven za katoliško stvar. Te želje so bile same na sebi hvalevredne, a včasih so napravljale uredniku vendar-le bolečine, kadar se je med vrstami bralo očitane, da sedaj ni še dovolj odločen in katoliški. Tako očitane mora boleti, ker zadeva katoliškega urednika na najobčutnejši strani. Ti dobrohoteči svetovalci niso pomislili, da naš list ni bojevit list, marveč je namenjen pozitivnemu delu. Za Boga! Ako so samo tisti pravi zidarji, ki podirajo stare in okužene hiše, kaj pa so tisti, ki zidajo nove in trdne? No, hvala Bogu, da so polagoma tudi dvomljivci spoznali pravi namen listov in mu priznavajo kakor njegove pravice, tako tudi njegove zasluęe.

Mnogo težav so prizadevale uredniku slike. Brez slik bi list mnogo manj stal, in urejati bi ga bilo dokaj laęe. Umetniki si ne dadó ukazovati: kako težko je dobiti sliko, da bi bila ne samo lepa, ampak tudi brez spotike!

Neugodno za list je bilo naše malo števílo. Nemci štejejo naročnikov po sto tisoč, mi smo dosegli že vrhunec, ako pridemo do kakih dveh tisoč. Koliko pa se izgubi naročnine, kako se radi skrčijo dohodki, a stroški se množé od leta do leta!

A poleg neugodnostij je doživel urednik v teh desetih letih tudi marsikaj veselega. V prvi vrsti je bilo spoznanje, da je med našimi rojaki mnogo blagih mož, s katerimi je občevanje prava zemeljska sreča. Urednik je nekako sre-

dišče širnega kroga. Če bi ne imel od urejevanja nič drugega, kakor da spoznava ljudi, že to je veliko vredno. Bodi vsem onim blagim Slovencem, ki so urednika podpirali s svojo prijaznostjo, stotera zahvala!

Pesimizmu nikar ne odprimo vrat! Še je dovolj dobrih Slovencev, da se združijo v močno skupino zoper vse sovražne namene in napore.

Jako veselo je, da so prava načela o umetnosti in o slovstvu ne samo trdna ostala med večino Slovencev, ampak so se tudi okrepila in razširila. Kako drugače bi bilo sedaj, ko so začeli nekateri slovstveniki zanašati k nam neko smer — brez vzorov, brez vere, brez sramežljivosti, kako hitro bi bili obvladali naše slovstvo, ko bi naš list v besedi in v dejanju ne bil kazal trdnih načel umetnosti in npravnosti!

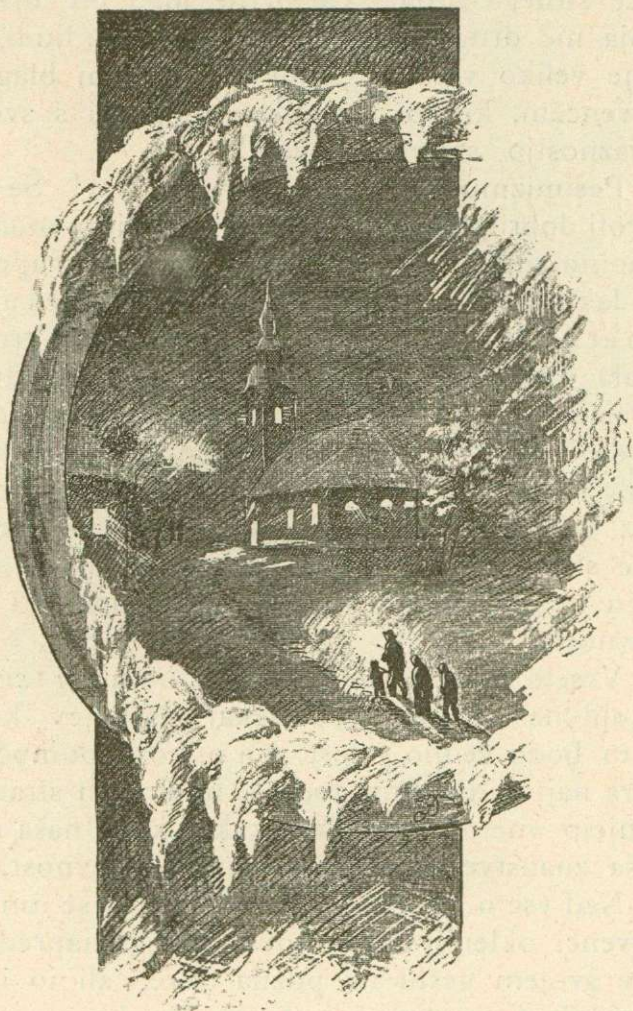
Veselo je tudi to, da je „*Dom in svet*“ vzgojil naši knjięevnosti nekaj pisateljev, ki ji so in bodo vedno v čast. Na njihovo pomoč se opira najprej list sam, toda še na drugih straneh delujejo vneto in uspešno, kakor kaže naša novejša znanstvena in leposlovna knjięevnost.

Nad vse moramo obžalovati, da so se mnogi Slovenci oklenili onega novodobnega napredka, ki v svojem geslu ne pozna vere, ali jo ima za zasebno, postransko stvar. Vendar smemo reči sebi in drugim v tolaębo in v veselje, da so mnogi tudi izmed teh v srcu navdahnjeni z željo, naj bi se povrnili srečni časi, ko smo imeli Slovenci jedno geslo. Čujemo, da so celó taki „*Dom in svet*“-u prijazni, da se veselé njegovega napredka in ga imajo pod svojo streho. Upajmo, upajmo, da pride z našim listom vred pod streho takih mož polagoma še največja zemska sreča — krščansko prepričanje.

Ob tem pa ima „*Dom in svet*“ tudi za bodočnost svoje misli in težnje, svoje namene in nade, svoje želje in prošnje.

Najprej ima neomajan in čil pogum, morda večji pogum, kakor kdaj poprej. Ne razlagamo, zakaj ga ima. „Naša pomoč je v imenu Gospodovem“ ne sramujemo se reči; ta pomoč nam je bila doslej, pa nam bo še zanaprej.

Potem imamo najboljše namene. Z listom si nismo pridobili doslej nič časnega dobička, nimamo zakladov ali zalog denarskih, nimamo dolęznikov, pač pa smo sami dolęzniki na vse strani; kakor smo delali s čistim namenom doslej, tako hočemo tudi zanaprej. Izdajatelj — to poudarjamo — ne išče in ne potrebuje za-se nikakega prihodka od lista; vesel je, če se mu izide brez dolga in se mu stroški poplačajo. Koristiti hoče Slovencem v vsakem oziru, in zavest, da je kaj storil, to je njegovo plačilo.

K polnočnici. (Risal J. D.)

Imamo pa tudi trdno zaupanje v svoje prijatelje, da nas ne zapusté. ampak ostanejo zvesti — ne nam, marveč naši stvari. Trdno zaupamo božji previdnosti, da bo prej ali slej Slovincem bolje, da se bodo polegale pri naših sosedih strasti in bo pri nas lepo sijalo solnce mirú, blagostanja, sloge in ljubezni.

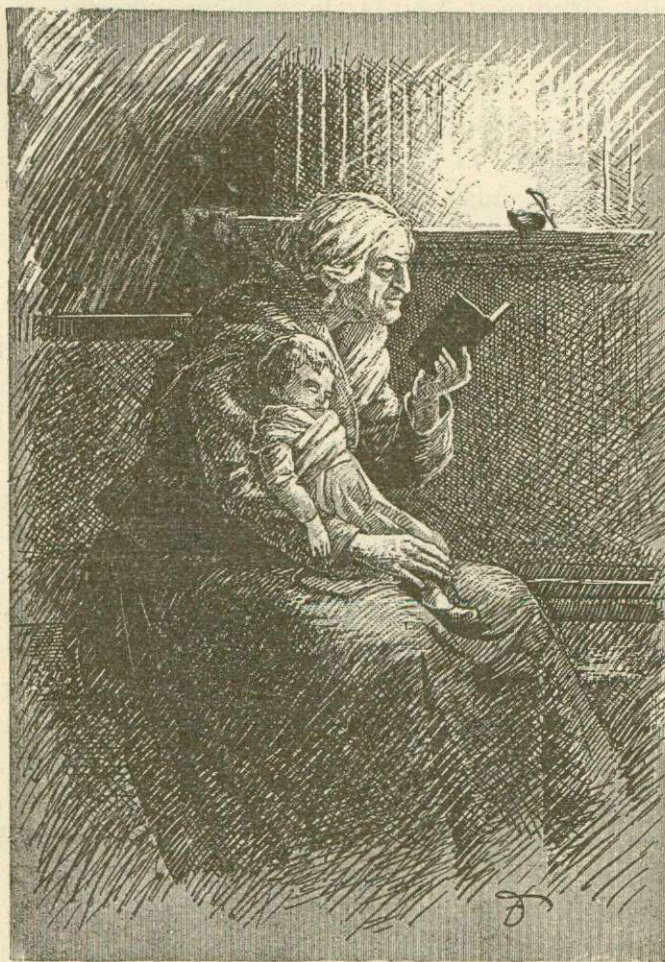
T e ž e n j e našega lista ostane v bodočnosti tisto, kakoršno je bilo doslej: V s e s t r a n s k i n a p r e d e k našega naroda po naukih naše katoliške vere. Vneti smo za napredek znanstva, umetnosti, narodne izobrazbe, za gmotno izboljšanje slovenskega kmeta in delavca — a tako, da se v narodu okrepi verski duh in utrdi pravnost, brez katere ni narod nikdar močan, nikdar srečen.

Naše želje in prošnje pa so, da bi nam Slovenci tudi zanaprej naklanjali svojo pomoč. Vsak dar, bodisi v obliki spisov, bodisi v obliki naročnine, bomo vračali z obrestmi. Slovenske pisatelje prosimo vljudno, naj nam pošiljajo tehtnih, lepih in dobrih spisov. Ker je sedanja dôba za nas Slovence resna, bodi tudi delovanje naše odločeno resnim in visokim namenom.

V listu ne žalimo nikogar nalašč, ne v spisih, ne v ocenah. Vsaka odkrita beseda pa ne more

žaliti pametnega človeka. Ako ne bi smeli nikdar reči prosto tega, kar mislimo, bilo bi najbolje z listom ne se mučiti. Vsaj jaz ne kupujem rad knjige, ki mi to pravi, kar že vem in kar je meni všeč, marveč dobra knjiga naj me nauči novih stvari in me stori modrejšega, boljšega.

O božičnih praznikih je bilo pred desetimi leti, ko smo pripravljali s trdom, s strahom in z nemirom, vendar s pogumom 1. številko 1. letnika. Zaupanje nas ni zapustilo, pa tudi ne varalo. Srečne se štejemo, da je 10. obletnica res vesela božična obletnica. Ob nobenem letnem času ne izvira naše veselje tako iz verskega prepričanja kakor o božiču. Vera kliče narod o polnoči v razsvitljeno hišo božjo, vera vnema domači krog okoli gorke peči, okrog praznične mize; vera vodi znanca v vas k znancu, otroka domov k starišem. Vzemi jim vero, kaj jim ostane? Vzemi narodu vero, ostane mu brezupnost, surovost. Ne, nikdar ne sme naš narod slovenski izgubiti tega nebeškega darú. V ta namen hoče delovati „*Dom in svet*“ tudi do druge, tretje in nadaljnje desetletnice, in ko bi mu tudi zgodaj odmrli sedanji urednik, upamo, da pride drugi, ki bo nadaljeval naše delo v čast božjo in v prosep slovenskega naroda.

Doma med polnočnico. (Risal J. D.)

Narodno blago.

Tri narodne pesmi.

(V Kamni gorici zapisal L. Arh.)

1. O Dominku.

Kaj vam pravim, fantje mvadi:
Varite se žleht tovaršov!
Od teh sem zapelan
Da bom zej ob gvavo d'jan.
V smrten greh so me zapelal',
Da sem razžalu Boga,
Umoru svoj'ga bližnega.
Z nožam sem ga v srce vbodu,
Prov za smrt sem ga umoru.
Zato bom zej moj leben dav,
To sramotno smrt prestav.

O preljuba moja mat',
Kako boš ti žalvava,
Ko boš zvedva pošto to,
Da bom mogu dat' gvavo.

O Marija, čista D'vica,
Bodi moja pomočnica,
O Marija gnadliva
Bod' ti trošt moj'ga srca!

Cesarska pravica j' tok spoznava,
Da bo men' uzeta gvava.
Pal'ca j' že prevomljena,
Smrt m' je napovedana.

Opomba. Jernej Uršič, umrl kot župnik v Kamni gorici, piše v „Illyrisches Blatt“ 1849, št. 81, str. 222 sledeče: „Predniki sedanjih Lipničanov (vas med Radolico in Kamno gorico) so bili podložni posestnikom gradú Wallenburg (sedaj razvalina). — Morali so tudi stražiti pri sodbah in pri izvrševanju kazni itd., kar se je zgodilo zadnji pot v drugi polovici 18. stoletja, ko so obglavili nekega laškega tihotapca Dominika. Usmrtili so ga, ker je umoril domačina Felža iz Most pri Jese-nicah pri savskem mostu pod Radolico.

Stara žena, ki mi je pela to pesem, mi je povedala, da je bil Dominik lep (grozen) mladenič, star šele 19 let.

2. O kmetiču.

Je biv an reven kmetič tam,
K' je nesu glavno štibro sam,
Zmankov mo je an krajcer sam.
„Al ga m' šenkajo al' ga m' zamerkajo.“
„Na bom ga šenkov ne merkov.
Djav te bom v an turen tman,
Notri ga suž' an let in dan!“
Ob let' se spovni gospod nan',
Pokliče k sebi avpeta:
„Avpet, poglej no, če (tje),
Kaj že gun kmetič začne!“
Pa že nič drujga notri ni,
Koker en kupec belih kosti,
Na sredi kosti pu vuč gori,
Koker da b' sjale sonca tri.

Avpet to gospodu pove
Ko ravno pri kosiv sede.
Pa mo je padva žlica 'z rok,
Oj žlica 'z rok, potonfel 'z nog.
„Oh krajcer, krajcer, mejhen dnar,
K' bom mogu dati dušo zan'!“

3. O Jakobinarjih.

Kaj so s'tril' Jakobinarji
V Pariz' in na Duneji:
Francoš'č'ga krala so ob gvavo djal',
Naš'mo Leopold so že tud' zavdal'.
Voč'jo vse krale pomorit',
Katolško vero pa h nič s'trit';
To je bva neh majenga.
Papež se je na rajžo podav,
Jožef Jakobinarjem vso frajost dav:
„Pejte le okol' po vsih deželah,
Ropejte po svetih božjih vežah!“
Joh, joh Jakobinarji,
To so cerkveni ravbarji.
Papež je nazaj 'z rajže pr'šu,
Miv se je zjokov in djav:
„O ti nasrečen dunejsk' mest',
Kokó s' m' ratov ti nezvest!
Z rimskim cesarstvom se štimáš,
S katolško vero se spoznaš,
Pa Jakobinarje imaš!“

Od kdaj je v navadi ob nevihti prekriževati se.

Nekdaj je živela deklica, kateri je bilo od ro-jenic odločeno, da bo od strele ubita. Stariši so se zelo zanjó bali in je niso puščali ob slabem vremenu iz hiše. Ko je pa nekoliko dorastla, sve-tovala ji je neka stara ženica, da mora vselej, kadar se zabliska, izustiti besede: „Jezus Naza-renski, kralj Judov, varuj me!“ tako bode namreč odvrnila sod zločeste vile. In res, kadar se je za-bliskalo, izrekla je navedene besede, ter s tem moč rojenic uničila. Tako je postala iz one de-klice že jako stara ženica, živela je namreč že nad sto let, in le še ni prišla bela žena ponjo. Tako se je tudi naveličala življenja in želela si je umreti. Ko je to svojim prijateljicam povedala, svetovale so ji, naj neha izgovarjati varujoče jo besede. Tako je šla nekega dné po opravljeni iz-povedi pred hišo in se vsedla na kamen. Priprav-ljalo se je ravno k nevihti. Kar se zabliska, že-nica ne izreče onih besed, in strela je udarila na-ravnost vanjo. Od tedaj ima še slovenski kmet vedno navado, ko se zabliska, da se prekriža in moli: „Jezus Nazarenski, kralj Judov, varuj me!“

To pravljico mi je pravila neka stara ženica, ter jo podajem svojim ljubim prijateljem.

Sáva.

Vabilo na naročbo.

Ker se v listu samem spominjamo desetletnice »Dom in svet«-a, ni nam tukaj treba mnogo povedati za vabilo.

Obžalujemo, da nismo mogli objaviti vse tvarine, katero smo deloma lani napovedali, deloma vsaj objaviti želeli. Pa pride sedaj na vrsto v bodočem letniku.

V pripovednem in pesniškem delu objavimo proizvode, katere imamo deloma že v rokah, deloma za poznejše mesece obljubljene. Začnemo z daljšo zgodovinsko povestjo g. Petra Bohinjca, srečali bomo starega znanca Podgoričana, gosp. Iv. Trošta, gosp. Janka Barlè-ta in druge pripovednike. Tudi pesniški del je dobro oskrbljen: gosp. Anton Medved, gosp. Anton Hribar, g. Engelbert Gangl, Gojko i. dr. nam ostanejo zvesti. Poleg vseh teh veljakov obeta, da vkljub poslednjemu neuspehu na Balkanu vendar še nastopi »siloviti pesnik in skladatelj djado Ilija, ki je nesel tristopetdeset kil težko blagajno sto korakov daleč.«

V znanstvenem delu bomo letos zopet objavljali na prvem mestu življenjepise s slikami domačih in tujih znamenitih mož. S tem bomo ustrezali mnogostranski želji. Naš neutrudljivi pisatelj gospod prof. dr. Simon Šubic nam je poslal lepih doneskov iz svoje naravoslovne stroke. G. dr. Anton Medved bo nadaljeval svoje krasne črtice o umetnosti. Tudi smo si pridobili spisov o naši domovini, katere bomo objavljali s slikami.

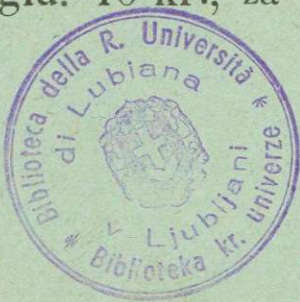
Naposled bomo poročali o slovstvu domačem, slovstvu slovanskih in tujih narodov. Dobro smo založeni s slikami, da zremo brez skrbi v bodočnost.

Poskrbeli smo, da dobi naš list novo, prijazno lice, in krepkejše črke, ki se bodo lože čitale.

Vljudno vabimo vse pisatelje, ki se vjemajo z našim programom, da pristopijo v naš krog. Saj se dá »D o m i n s v e t« brez težave, čeprav ne brez stroškov, povečati! Časi so resni, torej idimo vsi čvrsto na resno delo!

In dragi naročniki naj stanovitno vstrajajo ob tem našem domačem književnem ognjišču, ob katerem se zbiramo Slovenci in Slovenke sicer raznih stanov, vendar jednega srca, kot prijatelji v jedni krščanski ljubezni.

Cena »Dom in svet«-u je za celo leto 4 gld. 20 kr., za pol leta 2 gld. 10 kr., za četrto leta 1 gld. 5 kr. Za Ameriko za celo leto 2 dolarja.

Uredništvo in upravnništvo
»Dom in svet«-a.

Zahvala.

Usem blagim dobrotnikom, ki so v minulem letu podarili kaj Marijanišču, bodisi v denarju, bodisi v blagu, izrekamo presrčno zahvalo. Ker nimamo danes tukaj prostora, izkazali bomo dobrotnike in darove v novem letu. Za sedaj: Bog plati!

Marijanišče.